

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Jenni Lohvansuu ja Elina Luukkonen

**"Kun minä olin muuttanut tänne, minä halusin
aloittaa joku uusi elämä" –
Nuorten aikuisten maahanmuuttajien kokemuksia
ja toiveita kotoutumisesta**

Opinnäytetyö 2012

Tiivistelmä

Jenni Lohvansuu ja Elina Luukkonen

”Kun minä olin muuttanut tänne, minä halusin aloittaa joku uusi elämä” – Nuorten aikuisten maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumisesta, 70 sivua, 2 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö 2012

Ohjaajat: yliopettaja Tuija Nummela, Saimaan ammattikorkeakoulu ja maahanmuuttotyön koordinaattori Merja Heino-Kukkurainen, Maahanmuuttopalvelut, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus nuorten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskokemuksista. Opinnäytetyössä tutkittiin Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin Maahanmuuttopalveluiden asiakkaiden kokemuksia omaa kotoutumistaan edistävästä ja estävästä tekijöistä. Lisäksi tutkittiin heidän toiveitaan tulevaisuuteensa liittyen sekä sitä, millä tekijöillä koettiin olevan vaikutusta tulevaisuuden muotoutumiseen. Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda maahanmuuttajien ääni kuuluviin asiakaslähtöisten palveluiden kehittämiseksi.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin puolistrukturoitua haastattelua käyttäen. Tutkimukseen osallistui neljä satunnaisesti valikoitunutta vapaaehtoista Maahanmuuttopalveluiden asiakasta. Opinnäytetyön teoria rakentui kotoutumisen käsitteestä, kotoutumisen edistämisen lainsäädännöstä ja lainsäädäntöä Lappeenrannan seudulla toteuttavan palveluverkoston kuvauksesta. Tutkimuksen toteuttamisen ja aineiston analyysin teoreettisena taustana oli fenomenologia.

Tuloksista selvisi, että kotoutumiseen vaikuttavat erityisesti kielitaitoon, koulutukseen ja työllistymiseen liittyvät kokemukset. Myös sosiaalisilla suhteilla, suomalaisella yhteiskunnalla ja nuorten aikuisten maahanmuuttajien käsityksillä itsestään ja muista on sekä kotoutumista estäviä että edistäviä vaikutuksia. Kotoutumista edistäviä tekijöitä ovat tyytyväisyys arkeen, kielen oppimisessa ja arjessa tukevat ystävät ja perheenjäsenet sekä toimiva palvelujärjestelmä. Kotoutumisen haasteita ovat etenkin yksinäisyyden kokemukset sekä vaikeus luoda sosiaalisia suhteita suomalaisten kanssa. Tulevaisuuden toiveet haastatelluilla nuorilla aikuisilla maahanmuuttajilla liittyvät opiskeluun ja työllistymiseen. Tulevaisuuden suhteen haastatelluilla on luottamusta omiin voimavaroihinsa sekä palvelujärjestelmästä saatavaan ohjaukseen.

Tutkimustuloksista jatkotutkimusaiheina nousivat esimerkiksi sosiaalialan työntekijöiden ja maahanmuuttaja-asiakkaiden kotoutumiskäsityksiä vertaileva tutkimus, nuorten aikuisten maahanmuuttajien kokema yksinäisyys ja siitä selviytyminen sekä nuorten maahanmuuttajien vapaa-aika ja opiskelu- ja työelämän ulkopuoliset voimavaratekijät.

Asiasanat: kotoutuminen, maahanmuuttajat, nuoret aikuiset

Abstract

Jenni Lohvansuu and Elina Luukkonen

“When I had moved here I wanted to start some new life” – Integration experiences and hopes of young adult immigrants, 70 Pages, 2 Appendices

Saimaa University of Applied Sciences

Health Care and Social Services Lappeenranta

Degree Programme in Social Services

Bachelor’s Thesis 2012

Instructors: principal lecturer Tuija Nummela, Saimaa University of Applied Sciences, coordinator of immigrant work Merja Heino-Kukkurainen, Immigration Services of the South Karelia District of Social and Health Services

The purpose of this thesis was to examine integration experiences of young adult immigrants in Lappeenranta. The study was planned in co-operation with Immigration Services Unit of the South Karelia District of Social and Health Services. The objective was to give voice to the young adult immigrants for the development of customer oriented services.

This thesis is qualitative and the data was collected by interviewing four young adults. The theory basis of this thesis consists of the concept of integration, the current integration legislation in Finland and the description of immigrant services in Lappeenranta. Phenomenology was the theoretical background for implementation of this study and for data analysis.

The results indicate that language skills, education and employment related experiences affect integration. Also social relationships, the Finnish society and young adult immigrant’s perceptions of themselves and of other people both prevent and promote integration. Factors promoting integration are satisfaction of everyday life, supporting relationships and a functioning service system. Challenges of integration are experiences of loneliness and the difficulty to establish social relations with the Finns. Young adult immigrant’s hopes of the future are related to studying and employment.

Based on the results it is recommended to implement a comparative study of professionals' and clients' perceptions of integration. Further study is also needed of loneliness immigrants experience and of their coping methods.

Keywords: immigrants, integration, young adults

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Maahanmuuttajat ja maahanmuuttopolitiikka	6
2.1 Maahanmuuttajat.....	6
2.2 Nuoret maahanmuuttajat	8
2.3 Maahanmuuttopolitiikka	10
3 Kotoutuminen ja kotoutumisen edistäminen	13
3.1 Nuorten maahanmuuttajien kotoutuminen.....	18
3.2 Kotoutumisen edistäminen	21
3.3 Kotoutumista tukevat palvelut Lappeenrannan seudulla	24
4 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus.....	26
4.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	26
4.2 Kohderyhmä	28
4.3 Aineiston keruu.....	29
4.4 Aineiston analyysi ja fenomenologia	31
4.4.1 Fenomenologisen analyysin rakentuminen.....	34
4.4.2 Fenomenologinen analyysimalli	35
4.5 Luotettavuus.....	41
5 Kokemukset kotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä	44
5.1 Kotoutumisen viralliset edellytykset.....	44
5.2 Sosiaaliset suhteet	47
5.3 Suomalainen yhteiskunta	49
5.4 Käsitteet itsestä ja muista	51
6 Johtopäätökset ja pohdinta	53
7 Tutkimusprosessin arviointia.....	58
Kuviot.....	64
Lähteet.....	65

Liitteet

- Liite 1 Suostumuslomake haastatelluille
- Liite 2 Haastattelurunko

1 Johdanto

Maahanmuuttajien kanssa tehtävää sosiaalialan työtä määrittelevä ja ohjaava kotoutumislainsäädäntö uudistui syksyllä 2011. Uudistuneen lain mukaan kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi yksilöiden ja yhteiskunnan välillä. Onnistuneen kotoutumisprosessin tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle tietoja ja taitoja, jotka tukevat hänen mahdollisuuksiaan olla aktiivinen osa suomalaista yhteiskuntaa oman kielensä ja kulttuurinsa säilyttäen (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386). Huomattava osa maahanmuuttajista on nuoria tai nuoria aikuisia, minkä vuoksi heihin on tärkeää kiinnittää huomiota omana ryhmänään.

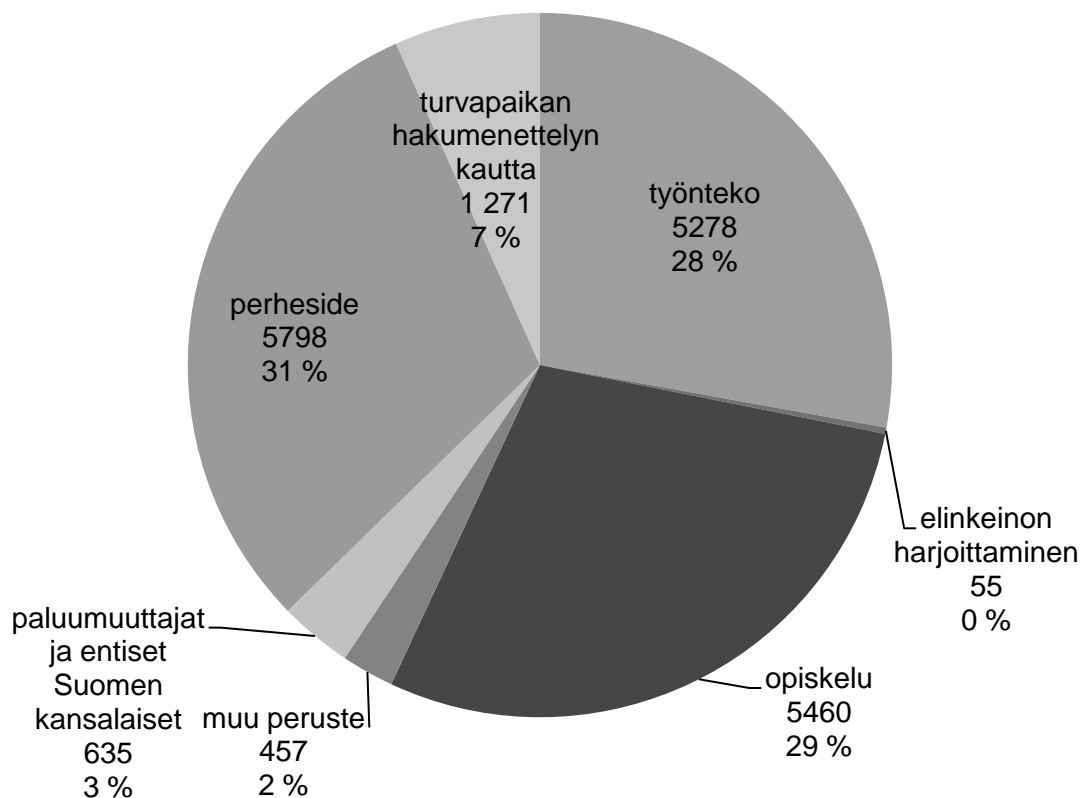
Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote) strategiassa vuosille 2010-2013 on mainittu tavoitteeksi asiakaslähtöinen palveluiden kehittäminen. Asiakaslähtöisyys on Eksotessa tavoite ja toimintatapa, mikä tarkoittaa palveluiden rakentamista mahdollisimman hyvin asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Yhteistyössä Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden Maahanmuuttopalvelut-yksikön kanssa suunnittelemamme ja toteuttamamme tutkimuksen tavoite on tuoda erityisesti nuorten asiakkaiden ääni kuuluville ja hyödyntää heidän kokemuksiaan tarvelähtöisten palveluiden kehittämiseksi.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa perehdytään Lappeenrannassa asuvien nuorten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskokemuksiin. Aineistonkeruumenetelmänä on puolistrukturoitu haastattelu. Tutkimuksen teoreettinen tausta rakentuu fenomenologiselle tutkimusotteelle, jota hyödynnetään myös aineiston analyysissä. Opinnäytetyö koostuu teoriaosuudesta, tutkimuksen toteuttamisen ja analyysin kuvaamisesta, tuloksista, johtopäätöksistä ja pohdinnasta. Tutkimuksen tarkoituksena on toimia tukena monikulttuurisen asiakastyön kehittämisessä eri palvelusektoreilla.

2 Maahanmuuttajat ja maahanmuuttopolitiikka

2.1 Maahanmuuttajat

Maahanmuuttaja on henkilö, joka on muuttanut Suomeen pysyväisluonteisesti. Syyskuussa 2011 voimaan tullut laki kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386 3 §) määrittelee maahanmuuttajan Suomeen muuttaneeksi henkilöksi, joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä luvalla tai jonka oleskeluoikeus on rekisteröity tai jolle on myönnetty oleskelukortti. Huolimatta siitä, että maahanmuuttajista puhutaan helposti homogeenisena ryhmänä, Suomeen muutetaan monista eri syistä (Kuvio 1).

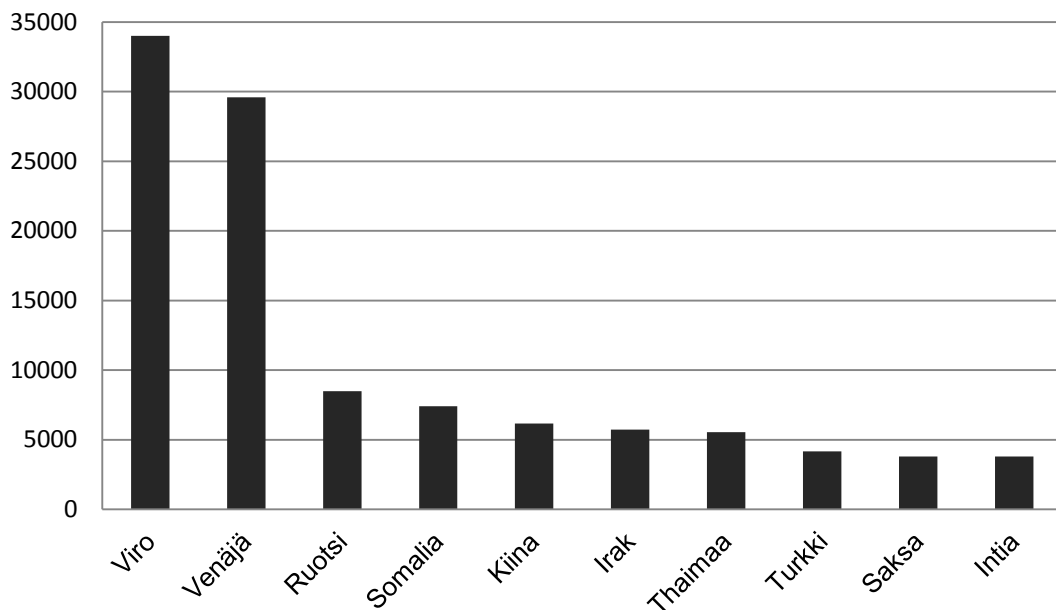

Kuvio 1. Vuonna 2011 myönnetyt oleskeluluvat hakuperusteittain (Maahanmuuttovirasto 2012a ja 2012b)

Yleisimmät maahanmuuttajaryhmät ovat opiskelun, työnteon tai avioliiton perusteella muuttavat sekä turvapaikanhakuprosessin kautta oleskeluluvan saaneet

ja paluumuuttajat. Perhesiteen perusteella oleskelulupaa voi hakea perustamalla perheen Suomen kansalaisen tai jo oleskeluluvan saaneen henkilön kanssa tai hakemalla kansainvälistä perheenyhdistämistä lähtömaahan jääneiden perheenjäsenten kanssa. Näiden ryhmien lisäksi esiintyy jonkin verran laitonta ja dokumentoimattomasti maahanmuuttoa. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi ihmiskaupan uhrin sekä dokumentoimattomasti maassa olevat ja työskentelevät työläiset.

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuonna 2011 yhteensä yli 183 000 ulkomaiden kansalaista. Suurimmat ulkomaalaisryhmät ovat virolaiset, venäläiset, ruotsalaiset ja somalialaiset (Kuvio 2). Kansalaisuustilasto jättää huomiotta Suomen kansalaisuuden jo saaneet maahanmuuttajat. Monikulttuurisesta yhteiskunnasta kertookin enemmän se, että muuta kieltä kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia henkilöitä asui Suomessa samana vuonna 244 000. (Tilastokeskus 2012.)

Kuvio 2. Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset kansalaisuuksittain vuonna 2011 (Tilastokeskus 2012)

Maahanmuuttaja-käsitteen käyttäminen ei ole ongelmattonta. Huttusen (2004) mukaan maahanmuuttajaksi määrittelemisen voi häivyttää yksilölliset erot ja saada kaikki tähän kategoriaan luetut henkilöt näyttämään yhtenäiseltä massalta. Jako suomalaisiin ja ulkomaalaisiin ihmisiin sisältää myös erojen tekemisen järjestelmän, jossa ulkomaalaisia arvotetaan heidän sukupuolensa ja lähtö-

maansa perusteella jakaen heitä hyväksytyihin ja epäilyttäviin. (Huttunen 2004, 138-139.) Veronika Honkasalo toteaa, etteivät hänen tutkimansa ulkomaalais-taustaiset nuoret käytä maahanmuuttaja-sanaa itsestään, vaan termiä käytetään yleensä määriteltäessä toisia muiksi kuin ”suomalaisiksi”. Myös Honkasalo näkee maahanmuuttaja-sanan käyttämisen ongelmallisena siihen liittyvien negatiivisten mielleyhtymien ja sen leimaavuuden takia. Hän korostaa erilaisiin nimityksiin liittyvien valta-asemien ja merkityksien tiedostamista ja nimitysten käyttöä harkiten, jos lainkaan. (Honkasalo 2007.)

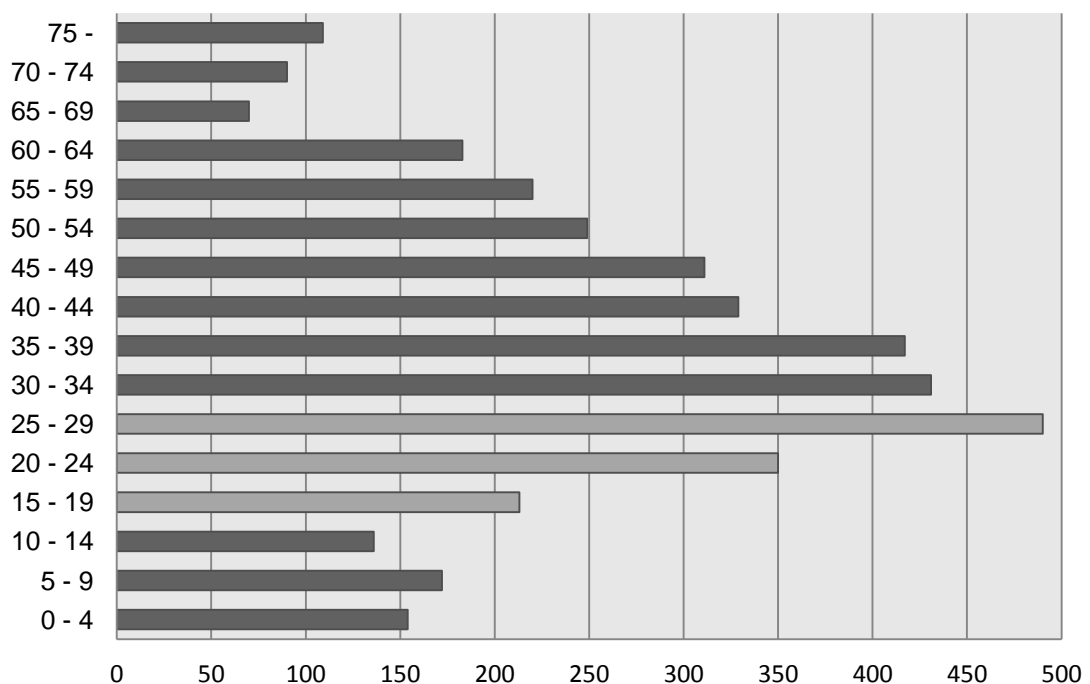
Itse olemme päättäneet käyttää käsitettä maahanmuuttaja, vaikka ymmärrämekin valintaamme liittyvät ongelmat ja toivomme, että emme omalta osaltamme olisi tuottamassa jaottelevaa ja leimaavaa ymmärtämisen ja puhumisen tapaa. Ratkaisuumme on vaikuttanut ennen kaikkea se, että korvaavaa termiä kuvaamaan tutkimukseemme osallistuneita nuoria aikuisia on hyvin hankala löytää. Jos puhuisimme esimerkiksi ulkomaalaistaustaisista nuorista, jäisi epäselväksi, ovatko nuoret itse muuttaneet Suomeen vai ovatko he ulkomailta Suomeen muuttaneiden henkilöiden lapsia, ja termi ”monikulttuurinen nuori” jättäisi tutkimuksemme subjektit vielä heikommin määritellyiksi. Tarkoituksemme on tuoda esiin juuri Suomeen itse muuttaneiden nuorten kokemuksia, ja tämänhetkisen ymmärryksemme valossa sana maahanmuuttaja kuvaa parhaiten tutkimukseemme osallistuneiden nuorten aikuisten roolia kotoutujina. Termin käytössä on kuitenkin oltava sen leimaavan luonteen vuoksi tarkka, eikä sillä ole syytä viitata ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin, ellei sen käytöllä saavuteta ymmärrettävyyden kannalta tarpeellista lisäarvoa.

2.2 Nuoret maahanmuuttajat

Suomen saapuvista maahanmuuttajista merkittävä osa on nuoria ja nuoria aikuisia. Vuonna 2010 15-34-vuotiaiden osuus Suomeen muuttaneista ulkomaan kansalaisista oli 54 prosenttia. (Tilastokeskus 2012.) Maahanmuuttajien ikärakenteen osalta Suomen tilanne on kansainvälisesti katsottuna tavanomainen, sillä juuri nuorten aikuisten on todettu useimmiten liikkuvan maasta ja kulttuurista toiseen (Harinen & Niemelä 2005). Erityisesti Suomessa oleskelevien nuorten ja nuorten aikuisten määriä tarkasteltaessa on huomioitava, että merkittävä

osa Suomeen saapuvista on tullut tänne lyhytaikaisesti töihin tai opiskelemaan, eikä lakia kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386 2 §) sovelleta heihin.

Vuonna 2010 Suomeen muutti 15-34 -vuotiaita ulkomaan kansalaisia eniten Virossa, Ruotsista, Venäjältä, Irakista ja Somaliasta (Tilastokeskus 2012). Syy saapua Suomeen riippuu lähtömaasta: toisista maista Suomeen tullaan useimmiten humanitäärisistä syistä, toisista taas enemmän opiskelemaan, töihin tai perhesuhteen perusteella. Suomessa oleskelun kesto riippuu saapumissyystä ja siihen liittyvän oleskeluluvan laadusta. On selvää, että kotoutuminen on erityisen merkityksellinen prosessi heille, jotka ovat muuttaneet Suomeen pysyvästi. Tähän ryhmään voidaan katsoa kuuluviksi erityisesti paluumuuttajina, humanitäärisistä syistä ja perhesuhteen perusteella muuttaneet, vaikka on toki huomattava, että kaikki näihin ryhmiin kuuluvat eivät jää Suomeen ja toisaalta töihin tai opiskelemaan tulleet saattavat jäädä Suomeen pysyvästi.

Kuvio 3. Ulkomaan kansalaiset Etelä-Karjalassa iän mukaan vuonna 2011 (Tilastokeskus 2012)

Vuonna 2011 Etelä-Karjalassa asuvista maahanmuuttajista 15-29 -vuotiaita oli noin 27 prosenttia (Kuvio 3). Suurin saman ikäluokan kansalaisuusryhmä Etelä-Karjalassa olivat venäläiset (491 henkilöä). Muita määrällisesti merkittävimpiä ryhmiä olivat Kiinan, Viron, Nepaliläiset ja Turkin kansalaiset. (Tilastokeskus 2012.)

Etelä-Karjalassa asuvista nuorista ulkomaan kansalaisista on saatavilla vain vähän tutkittua tietoa, eikä heidän oleskelunsa perusteita ja jatkuvuutta ole siten mahdollista tarkoin kuvata. Saatavilla olevan tiedon perusteella voidaan kuitenkin kertoa jotain Etelä-Karjalan maahanmuuttajista yleensä. Etelä-Karjalan Liiton (2008, 10) tekemän selvityksen mukaan Etelä-Karjalassa työikäisten, eli 15-64 –vuotiaiden, osuus väestöstä on ulkomaalaisryhmissä kantaväestöä suurempi. Naisten ja miesten osuudet ulkomaan kansalaisista kokonaisuutena ovat melko samansuuruiset. Poikkeuksena tästä on suurin maahanmuuttajaryhmä, eli venäläiset, joista naisia on huomattavasti miehiä enemmän, minkä arvioidaan johtuvan avioitumisesta suomalaisten kanssa. Selvityksessä analysoidaan myös venäläisten muuton taustalla olevia syitä, joiksi nähdään Suomen vakaat yhteiskunnalliset olot, työ- ja opiskelumahdollisuudet, sekä avio- tai avoliiton solmiminen. (Etelä-Karjalan Liitto 2008, 8, 10.) Yhtenä ulkomaalaisten ryhmänä selvityksessä mainitaan opiskelijat, jotka osaltaan kasvattavat nuorten aikuisten ulkomaalaisten määrää Etelä-Karjalassa. Etelä-Karjalan Liiton selvityksen tekemisen aikaan ovat eteläkarjalaisten oppilaitosten opiskelijakunnissa olleet ulkomaalaisista opiskelijoista eniten edustettuina venäläiset ja kiinalaiset (Etelä-Karjalan Liitto 2008, 12). Myös tuoreet tiedot kertovat samojen ryhmien suuresta edustuksesta ainakin alueen korkeakouluissa: Saimaan ammattikorkeakoulun suurimmat ulkomaalaisten opiskelijoiden ryhmät olivat oppilaitoksen virallisen tilaston mukaan tammikuussa 2012 venäläiset (196), kiinalaiset (35) ja nepalilaiset (20) (Ylä-Jussila 2012), kun taas Lappeenrannan teknillisessä yliopiston kansainvälisten asioiden opintosihteeriltä saadun tiedon mukaan kyseisen oppilaitoksen kansainvälisten opiskelijoiden suurimmat ryhmät muodostivat maaliskuussa 2012 venäläiset (94), iranilaiset (41) ja kiinalaiset (35) (Härkönen 2012).

2.3 Maahanmuuttopolitiikka

Laki kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386) astui voimaan 1.9.2011. Uusi laki on korvannut 1990-luvulla laaditun kotouttamislain, jonka perustana oli pakolaisina ja paluumuuttajina Suomeen saapuvien maahanmuuttajien integrointi suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotouttamispalveluiden kohderyhmään kuuluivat aiemmin lähinnä vain työttömät maahanmuuttajataustaiset henkilöt. Uu-

den lain lähtökohtana on vastata maahanmuutossa viimeisen 20 vuoden aikana tapahtuneisiin muutoksiin ja siinä huomioidaan kaikki eri syistä Suomeen muuttavat¹ ja eri elämäntilanteissa olevat henkilöt. (Taustatiedote uudesta kotoutumislaita 2011.) Tuoreen lain tavoitteena on kotoutumisen ja maahanmuuttajien aktiivisen yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen ja edistäminen. Lain (30.12.2010/1386 1 §) tarkoituksena on myös edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken.

Maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen sekä yhteiskunnalliseen osallisuuteen tähtäävää suomalaista maahanmuuttopolitiikkaa voidaan kuvata moniarvoiseksi. Tosin ainakin aikaisempaa lainsäädäntöä on myös kritisoitu sen assimiloivasta luonteesta ja siitä, että vastuu kotoutumisen onnistumisesta on jätetty pääosin maahanmuuttajille itselleen. Myös maahanmuuttajien asumiseen liittyvää päätöksentekoa voi pitää luonteeltaan jossain määrin assimiloivana ja rajoittavana: vaikka jokainen saakin itse valita asuinkuntansa ja -paikkansa, pyrkivät kunnat säätelemään maahanmuuttajien asumista välttääkseen eri etnisten ryhmien kasaantumisen tietyille asuinalueille ja estääkseen näin alueelliseksi segregatioksi tulkitun ilmiön. (Vaattovaara ym. 2010, 232-233.)

Virallisen kotouttamispolitiikkansa ohella Suomi on sitoutunut myös kansainvälisiin sopimuksiin, jotka määrittelevät ulkomaan kansalaisten oikeuksia. Kaikenlainen syrjintä on kielletty vuoden 2004 Yhdenvertaisuuslaissa. Pohjoismaiden ja Euroopan Unionin maiden kansalaisilla on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa, ja kahden vuoden Suomessa asumisen jälkeen sama oikeus koskee muitakin ulkomaiden kansalaisia. Myös asettuminen itse ehdolle kuntavaaleissa on tällöin mahdollista. (Vaattovaara ym. 2010, 236-237.) EU- ja ETA-maiden kansalaisilla on oikeus työskennellä Suomessa ilman oleskelulupaa. Muista maista muuttavilla työnteko edellyttää työn perusteella myönnettyä oleskelulupaa tai muuta oleskelulupaa tai viisumia, johon sisältyy työnteko-oikeus. (Maahanmuuttovirasto 2012d). Kaikilla, joilla on pysyvä oleskelulupa, on oikeus työskennellä Suomessa, ja valtio sekä kunnat tukevat maahanmuuttajien työllistymistä vah-

¹ Laissa kotouttamispalveluiden ulkopuolelle rajautuvat vain ne henkilöt, jotka käyttävät oikeuttaan oleskella EU:n sisäisesti maassa kolme kuukautta ilman rekisteröitymistä tai oleskelulupaa.

vasti. Asumisen suhteen ulkomaiden kansalaisilla ja maahanmuuttajilla on samat oikeudet kuin suomalaisilla. Kaikilla Suomessa pysyvästi oleskelevilla on oikeus suomalaiseen sosiaaliturvaan. Niiden maahanmuuttajien osalta, jotka eivät ole työssä, tämä tarkoittaa yleensä oikeutta kotoutumistukeen, jonka tarkoituksena on taata maahanmuuttajan toimeentulo kotoutumisen aikana. (Vaattovaara ym. 2010, 236-237.)

Suomen maahanmuuttopolitiikkaa tutkineen Annika Forsanderin (2002) mukaan pohjoismaisen hyvinvointivaltion ihanteina ovat universaalien sosiaalisten oikeuksien toteutuminen, julkisen vallan vastuu hyvinvoinnin takaamisesta, tasa-arvo tulonjaossa eri sosioekonomisten ryhmien ja sukupuolten kesken, sekä täystyöllisyys ja korkea työvoimaosuus. Tällaisille ihanteille rakentuvassa yhteiskunnassa maahanmuuttajia ei voida kohdella eri tavoin kuin maan muita asukkaita (Forsander 2002, 73-74). Julkisen vallan vastuu yksilöistä ja tasa-arvoisen yksilön ihanne johtavat maahanmuuttajien kotouttamisen vaikeudesta kirjoittaneen Seppo Paananen mukaan myös maahanmuuttajiin kohdistuvaan odotukseen suomalaiseen normistoon sopeutumisesta ja yhteisten sääntöjen noudattamisesta. Maahanmuuttajien on toisin sanoen kotouduttava, mikä hyvinvointivaltion ihanteisiin vastatessaan takaa myös sen legitimitetin säilymisen. (Paananen 2005, 179) Pyrkimys kotouttaa maahanmuuttajat suomalaiseen yhteiskuntaan on siis osa vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen ylläpitoa. Ainakin muodollisesti Suomessa asuvilla maahanmuuttajilla on melko tasa-arvoinen asema Suomen kansalaisiin nähden (Pitkänen 2006, 20).

Maahanmuuttoasioiden hallinnoinnista ja käytännön toteutuksesta vastaavat Suomessa pääasiassa sisäasiainministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö. Vastuu kotouttamisasioiden valmistelusta siirtyi sisäasiainministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriölle vuoden 2012 alusta. Sisäasiainministeriö vastaa edelleen muista maahanmuuttoon, paluumuuttoon ja kansainväliseen suojeluun liittyvistä asioista. Sisäasiainministeriön vastuulla ovat myös maahanmuuttopoliittiset linjaukset ja maahanmuuttoon liittyvän lainsäädännön kehittäminen. Koulutukseen ja kulttuuriin liittyvistä maahanmuuttoasioista vastaa opetusministeriö. (Maahanmuuttajien kotouttaminen 2012; Maahanmuuttovirasto 2012c.)

Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa kesäkuulta 2011 korostetaan maahanmuuttajien kotouttamista ja syrjäytymisen torjumista keskeisinä hallituskauden toimintoina. Maahanmuuttopoliittisilla linjauksillaan hallitus tähtää suvaitsevaiseen, turvalliseen, moniarvoiseen ja kilpailukykyiseen Suomeen. Eriksien hallitusohjelmassa mainitaan työllistymisen tukeminen, tehokas syrjäytymisen torjunta, vaikuttava kotouttamispolitiikka ja turvapaikkahakemusten nopea käsittely sekä erityisesti kielikoulutuksen monipuolistaminen. Lisäksi esille nostetaan työntekijöiden yhtäläisten oikeuksien turvaaminen. (Hallitusohjelma 2011, 28, 30.) Sisäasianministeriön tiedotteen mukaan myös hallitusohjelmaan kirjatun Maahanmuuton tulevaisuus 2020 –strategian laatiminen on käynnistetty. Strategia pyrkii arvioimaan Suomeen lähivuosina kohdistuvan maahanmuuton määrää ja vaikutuksia. (Tiedote Maahanmuuton tulevaisuus 2020 –strategiasta 2011.) Hallitus valmistelee myös nelivuotista kotouttamisohjelmaa, jonka tavoitteita ovat maahanmuuttajien aktiivinen yhteiskunnallinen osallistuminen, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisääminen sekä eri väestöryhmien välisen myönteisen vuorovaikutuksen lisääminen (Tiedote kotouttamisohjelmasta 2011). Kotouttamisohjelman tavoitteet ovat varsin yhdenmukaiset uuden kotouttamislain tavoitteiden kanssa. ja kotouttamisohjelma voidaankin nähdä lain käytännön toteutukseen tähtäävänä hankkeena.

3 Kotoutuminen ja kotoutumisen edistäminen

Tutkittaessa maahanmuuttajien sopeutumista uuteen yhteiskuntaan on sopeutumisstrategioiksi katsottu tavallisesti assimilaatio, akkulturaatio ja integraatio (esim. Pehkonen 2006, 24). Forsander (2001) on kuvannut eri aikakausina vallalla olleita sopeutumiskäsityksiä etnisten ryhmien kohtaamista käsittelevässä artikkelissaan. Muuttoliiketutkimusta pitkälle yli 1900-luvun puolivälin hallinneella assimilaatiolla on Forsanderin mukaan viitattu heikomman kulttuurin alistumiseen ja vähemmistöjen sulautumiseen enemmistökulttuuriin. Sitä seurannut akkulturaatioajattelu koki läpimurron 1960-luvulla. (Forsander 2001, 32, 35.) Käsitteellä on viitattu maahanmuuttajien kulttuurisissa käytännöissä maahanmuuton jälkeen tapahtuviin muutoksiin, ja se on nähty sisällöltään melko samansuuntaisena assimilaation kanssa (Pehkonen 2006, 24). Esimerkiksi Berry on kuitenkin käyttänyt akkulturaation käsitettä kuvaamaan kulttuuripluralismia eli

monikulttuurisuutta (Pehkonen 2006, 24) ja hänen akkulturaatioteoriansa onkin laajimmin siteerattu (Forsander 2001, 36-37).

Berryn teoriassa akkulturaatio jakautuu akkulturaatioasenteen mukaisesti kulttuurisia yhteyksiä sekä etniseen vähemmistöryhmään että valtaväestöön tukevaksi integraatioksi, omassa ryhmässä pitäytymistä kannattavaksi separaatioksi, vähemmistöt eristäväksi segregaatioksi sekä vähemmistöidentiteetistä luopumista ja valtaväestöön sulautumista kuvaavaksi assimilaatioksi. Berry käyttää myös käsitettä marginalisaatio, jolla hän tarkoittaa syrjäytymistä, kokemusta kuulumattomuudesta mihinkään ryhmään. Berry näkee akkulturaatiomalleista yksilölle parhaana integraation ja haitallisimpana marginalisaation. (Forsander 2001, 37-38.)

Integraation käsitteellä on viitattu sellaiseen maahanmuuttajien ja valtaväestön suhteeseen, jossa maahanmuuttajat voivat toimia täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä samalla tavoin kuin valtaväestön edustajat (Pehkonen 2006, 24). Forsanderin (2001) mukaan integraatiotutkimus on yleensä kuitenkin tarkastellut vähemmistöissä suhteessa valtakulttuureihin tapahtuvia muutoksia, valtaväestön mahdollisen lähentymisen vähemmistökulttuureihin unohtaen. Integraatiomääritelmät puolestaan ovat korostaneet maahanmuuttajien lisääntyvää osallistumista ja osalliseksi tulemistä, eli heidän liikkumistaan yhteiskunnan reunoilta lähemmäs sen keskiötä (Forsander 2001, 38-39). Integraation käsitettä käytettäessä olisi hyvä pohtia, kuinka tärkeää maahanmuuttajilta tai miltään yhteiskunnalliselta ryhmältä lopulta on edellyttää tai toivoa mahdollisimman täydellistä yhteiskunnan jäsenyyttä ja kuka tämän jäsenyyden määrittelee (Pehkonen 2006, 28). Integraation käsitettä ja sen suomalaisiksi versioiksi muodostunutta kotoutumista ovat myös problematisoineet esimerkiksi Jasinskaja-Lahti ym. (2003) siitä, että ne yleensä edellyttävät oman kulttuurin osittaista hylkäämistä ja osittaista säilyttämistä, eivätkä maahanmuuttajat ja vastaanottava yhteiskunta välttämättä ole yksimielisiä siitä, mitä omasta kulttuurista saa säilyttää ja mistä pitäisi luopua (Liebkind ym. 2004, 288).

Suomessa maahanmuuttajien yhteiskuntaan sopeutumisen prosessista on tapana käyttää käsitettä kotoutuminen. Suomen lainsäädäntö määrittelee kotoutumisen maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi,

jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla tukien hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurinsa ylläpitämiseen (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386 3 § mom. 1). Hallituksen vuonna 2006 laatima maahanmuuttopoliittinen ohjelma määrittelee kotoutumisen kaksisuuntaiseksi keskinäisen mukautumisen prosessiksi. Kotoutumiseen osallistuvat maahanmuuttajien lisäksi työ- ja muut lähiyhteisöt sekä koko yhteiskunta (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006, 17).

Uudessa kotoutumislaisissa sekä maahanmuuttajalle itselleen että yhteiskunnalle palveluiden tarjoajana on määritelty aktiivinen rooli. Sisäasianministeriön kotoutumislain taustatiedotteessa (2011) muistutetaan, ettei kotoutuminen aina vaadi suuria investointeja. Vuorovaikutus syntyy arjen tasolla, naapurien kesken, työpaikoilla ja harrastustoiminnassa. Uuteen lakiin on kirjattu kuntien ja muiden paikallisten viranomaisten vastuuksi edistää alueellaan kansainvälisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä sekä hyviä etnisiä suhteita ja kulttuurien välistä vuoropuhelua. Sen sijaan, että kehitettäisiin maahanmuuttajatyötä vain erillisenä palvelukenttänä ja erityispalveluina, on lain mukaan maahanmuuttajaväestön tarpeet huomioitava myös peruspalveluiden ja muiden julkisten palveluiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. (Taustatiedote uudesta kotoutumislaisista 2011.)

Työministeriön Kotouttamisen vaikuttavuus ja mittaaminen –projektin loppuraportissa muistutetaan, että kotoutuminen on usein pitkäkestoinen henkilökohtainen prosessi, joka vaikuttaa maahanmuuttajan koko elämään (Kotouttamisen vaikuttavuus ja mittaaminen 2007). Kotoutuminen uuteen yhteiskuntaan edellyttää maahanmuuttajalta aktiivisuutta sekä monenlaisten asioiden, kuten kielen, yhteiskuntajärjestelmän ja tapojen opettelua. Maahanmuuttaja joutuukin luomaan uudestaan minäkuvansa yhteiskunnan, yhteisön ja perheen jäsenenä sekä ammattinsa edustajana (Räty 2002, 116).

Maahanmuuttajatyön ammattilaisille kotoutujien elämäntilanteet ja kokemukset tulevat työn myötä tutuiksi ja vuorovaikutussuhde työntekijän ja asiakkaan välillä kehittyy ihannetapauksessa tasa-arvoiseksi ja ymmärtäväksi. Yksilöiden välinen vuorovaikutus vaatii paljon muutakin kuin yhteisen kielen. Maahanmuuttaja-

asiakkaiden kohtaamisesta kirjoittanut Minttu Rätty (2002) painottaa, että eri ihmiset antavat sanoille erilaisia merkityksiä ja tulkintoja, ja nämä erot voivat korostua, jos osapuolien kasvukulttuurit eroavat suuresti toisistaan. Kumpikin tulkitsee usein käsitteitä, eleitä ja ilmauksia omien taustaolettamustensa mukaisesti. (Rätty 2002, 66.) Työntekijällä on aktiivinen rooli vuorovaikutussuhteen kehittämisessä ja tulkitsemisessä, ja vastuu asiakkaan ja työntekijän kohtaamisen onnistumisesta onkin asiakasta enemmän työntekijällä (Hammar-Suutari 2005, 115).

Kotoutujan kannalta tärkeää on, että hänellä on mahdollisuus saada riittävästi tarvitsemaansa tukea ja tietoa uuden kotimaansa yhteiskunnasta ja omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sen jäsenenä, sekä neuvontaa ja ohjausta esimerkiksi kielikoulutus- ja työnhakuasioissa erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa (Taustatiedote uudesta kotoutumislaitosta 2011). Uusittu lainsäädäntö velvoittaa maahanmuuttosektorin ammattilaiset toimimaan tavalla, joka tukee ja edistää maahanmuuttajaa kohti elämäntilannetta, jossa hänellä on yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavat tiedot ja taidot. Olennaista on myös tukea kotoutujan mahdollisuutta ylläpitää omaa kieltään ja kulttuuriaan. (30.12.2010/1386 29 §.)

Kotoutumisen käsite on määritelty hallinnollisesti, minkä vuoksi myös sen arviointi yleensä määrittyy viranomaislähtöisesti (Forsander 2001, 39-40). Esimerkiksi Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden (2006, 38-44) tutkimuksessa maahanmuuttajien kotoutumisesta pääkaupunkiseudulla mittareiksi valikoituivat demografisten taustatekijöiden ohella taloudelliset tekijät, akkulturaatioon osoittimet, akkulturaatiokokemukset, sekä henkinen sopeutuminen ja hyvinvointi. Vaikka kotoutumista mitattiinkin maahanmuuttajilta itseltään haastattelujen kautta saadun tiedon perusteella, ei heiltä tutkimuksessa kysytty, miten he kotoutumisen ymmärsivät ja kokivat.

Perhoniemi ja Jasinskaja-Lahti (2006, 40-41) tutkivat maahanmuuttajien akkulturaatioasenteita ja kulttuuri-identiteettiä pyytämällä heitä ottamaan kantaa esimerkiksi väittämiin ”*minulle on tärkeämpi osata suomea kuin omaa kieltäni*” ja ”*pidän itseäni suomalaisena*”. Kotoutumisen arvioimista tällaisilla mittareilla voi pitää omalla tavallaan ongelmallisena, sillä kotoutuminen ei rakennu vain maa-

hanmuuttajista käsin, vaan valtaväestöllä on merkittävä vaikutus siihen, miten maahanmuuttaja kotoutuu (Räty 2002, 116). Tutkijat itsekin kiinnittävät huomiota problematiikkaan, joka etnisen samastumisen käyttämiseen kotoutumisen mittarina liittyy (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 74-75). Identiteetit ovat sidoksissa siihen, kenellä tai keillä on valtaa määritellä merkityksiä, eivätkä vähemmistöt tavallisesti kuulu määrittelijöihin (Jokinen ym. 2004, 11). Esimerkiksi akkulturaatioon vaikuttavat vastaanottavan maan siirtolais-, vähemmistö- ja pakolaispolitiikat, vastaanottokäytäntö ja valtaväestön asenteet (Berry 1991, Bourhis ym. 1997, Liebkind 1994 Liebkindin ym. 2004, 57 mukaan).

Maahanmuuttajan mahdollisuuksista identifioitua suomalaiseksi puolestaan kertovat Veronika Honkasalon (2003) haastattelemien ulkomaalaistaustaisten nuorten käsitykset siitä, että suomalaiseksi ei voi tulla, koska se edellyttää suomalaista verenperintöä, vaaleutta, sinisiä silmiä ja vain synnynnäisiin suomalaisiin samastuvaa ”kunnollisuutta”, jota muiden on mahdotonta saavuttaa. Harva haastatelluista nuorista ajattelee tulevansa koskaan täysin suomalaiseksi. Honkasalo tulkitsee nuorten käsitykset suomalaisuuden saavuttamattomuudesta ulkoapäin rakentuneiksi ja pohtii, miksi identiteettien vapautta ja muuttuvuutta yhä enemmän tukevissa länsimaissa oikeus vapaaseen identiteettityöhön rajataan pois osalta väestöä. (Honkasalo 2003, 163-169, 185.).

Kotoutumista hallinnon näkökulmasta arvioivalla tutkimuksella on varmasti paikkansa ja tarpeensa. Se ei kuitenkaan yksinomaan riitä, sillä kotoutumisen täysipainoiseksi ymmärtämiseksi ja siihen liittyvien palvelujen kehittämiseksi myös kotoutujien itse tärkeäksi määrittelemä tieto ja kokemukset on otettava huomioon. Perinteisestä poikkeava näkökulma lisää osapuolten tasa-arvoisuutta ja voi nostaa esiin seikkoja, jotka virallisia mittareita käyttävältä tutkimukselta jäävät huomioimatta. Maahanmuuttajien kotoutumisesta onkin tehty myös heidän omat ajatuksensa ja kokemuksensa huomioivaa tutkimusta.

Jaana Suokonautio (2008) on sosiaalialan ammatillisessa lisensiaatintyössään tutkinut jyväskyläläisten yli 22-vuotiaiden työikäisten maahanmuuttajien kokemuksia kotoutuskoulutuksesta. Suokonaution tutkimukseen osallistuneiden tavoitteena oli saada työtä ja huolehtia omasta toimeentulostaan. Ammatillinen

tulevaisuus oli monilla hämärän peitossa. Pelkän kielikoulutuksen yksinään ei koettu auttavan työllistymään.

Petra Ekberg-Kontula (2000) tutki vuosituhaten vaihteessa pääkaupunkiseudulla asuvien afrikkalaisten maahanmuuttajanaisten näkemyksiä koulutuksesta ja työllistymisestä. Tutkimuksessa ilmeni, että naiset kokivat työn myönteisenä, halusivat työllistyä ja kokivat työn merkityksellisinä tasapainoisen talouden turvaamisen lisäksi myös siksi, että se saa ihmisen tuntemaan itsensä tärkeäksi ja mahdollistaa kontaktin muihin ihmisiin. Naiset kertoivat myös omia käsityksiään työllistymisen esteistä, joiksi he lukivat esimerkiksi ihonväristä johtuvan rasmin ja syrjinnän sekä oman pukeutumisensa. Kotoutumista vaikeuttaviksi tekijöiksi naiset kuvasivat esimerkiksi ilmastoja, kulttuurieroja, byrokratiaa ja suomalaisten sulkeutuneisuutta. (Ekberg-Kontula 2000, 16-18, 21.)

Kotoutumiskokemuksia on tutkittu myös erinäisissä artikkelikokoelmissa (ks. esim. Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa 2000-luvulla, 2006) ja jopa kaukokirjallisuutta lähestyvissä teoksissa. Jälkimmäisestä on esimerkkinä Joensuussa asuneiden suomalaisten ja ulkomaalaisten opiskelijoiden kohtaamisille ja vuoropuhelulle perustuva teos *Cultures in contact: Discussion with immigrants living in Joensuu*, jonka kirjoituksissa pohditaan uuteen kotiin asettumista, arkea, koti-ikävää ja oman paikan löytämistä uudesta yhteiskunnasta (Djhangir ym. 2003).

Korkeakoulujen opinnäytetyötasoisista tutkimuksista olemme ottaneet esimerkiksi Anu Svalan soveltavan kasvatustieteen pro gradu –tutkielman (2006), jossa on perehdytty 15-56 -vuotiaiden pohjoiskarjalaisten maahanmuuttajien tulevaisuuskuviin heidän laatimiensa kirjoitelmien kautta. Svalan tutkimukseen osallistuneiden maahanmuuttajien kirjoituksissa sosiaaliset suhteet nousivat erityisen keskeiselle sijalle. Tutkimukseen osallistuneiden maahanmuuttajien elämässä tärkeimpiä asioita, joihin myös tulevaisuuden näkymät kiinnittyivät, olivat perhe ja työ.

3.1 Nuorten maahanmuuttajien kotoutuminen

Nuoruus on viime vuosikymmeninä määritelty teini-iän ja aikuisuuden väliin, ikävuosiin 19-25 asettuvaksi elämänvaiheeksi (Arnett 2000, Nurmen ym. 2006

mukaan, 161). Nuoruus voidaan jakaa myös ikävuosiin 17-24 sijoittuvaan myöhäisnuoruuteen ja vuosien 25-34 väliseen varhaisaikuisuuteen (Niemelä 2003, 88-91). Nuoruuden ikävaiheen kehitykseen kuuluvat identiteetin etsintä, vaihtoehtoisten elämänpolkujen kartoittaminen ja niihin liittyvä valintojen tekeminen, sekä elämänkatsomusta, ihmissuhteita ja työtä koskevat ratkaisut (Arnett 2000, Nurmen ym. 2006 mukaan). Nuoruudelle ominaista on voimakas sosiaalisten suhteiden kehitys ja lapsuuden perheelle vaihtoehtoisiin yhteisöihin liittyminen. Olennaista nuoruuteen liittyvälle identiteetin muodostamiselle onkin omaan ympäristöön jäsentyminen (Niemelä 2003, 88-91). Berryn ym. (2006) mukaan nyky-yhteiskunnan sirpaleisuus on vahvistanut nuoriin kohdistuvaa itsenäisen identiteetin rakentamisen painetta. Etnisen identiteetin kehitys saa lisäksi maahanmuuttajanuorille suuremman merkityksen kuin kantaväestöön kuuluvilla nuorilla. (Berry ym. 2006 75-76.)

Suomessa nuoria maahanmuuttajia ovat tutkineet esimerkiksi Harinen ja Niemelä (2005), joiden Nuorisoverkoston tutkijoina laatima nuorten maahanmuuttajien elämää ja kokemuksia käsittelevä artikkeli on osa Suomen ensimmäisen maahanmuuttajien elinoloja ja hyvinvointia kartoittaneen Maahanmuuttajien elinolotutkimuksen raportointia. Harisen ja Niemelän tutkimuksessa nuorten maahanmuuttajien elämässä keskeisiksi tekijöiksi nousevat työ ja perhe. Työllistymistä pidetään hyvin tärkeänä itsenäisyyden ja taloudellisen riippumattomuuden mahdollistajana. Perheeseen puolestaan pidetään aktiivisesti yhteyttä usein silloinkin, kun omaiset asuvat muualla kuin Suomessa. (Harinen & Niemelä 2005.)

Harisen ja Niemelän pohdinnoissa korostuu erityisesti jäsenyyden käsite. Tutkijat määrittelevät jäsenyyttä viitaten osana Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa –ohjelmaa toteutettuun Kamppailua jäsenyyksistä –hankkeeseen, jossa jäsenyys tulkittiin muodostuvaksi ihmisen virallisista oikeuksista ja statuksista, osallistumisesta, osallisuudesta sekä tunnustamisen, kuulumisen ja sosiaalisen uskottavuuden kokemuksista (Harinen & Niemelä 2005). Työn ja perheen merkityksen korostuminen nuorten maahanmuuttajien elämässä viittaakin jäsenyyden kokemuksen merkityksellisyyteen, kun huomioidaan sosiaalisten suhteiden merkitys etenkin nuoruuden ikävaiheessa ja työ yhteis-

kunnan vahvasti kannustamana keinona virallisen olemassaolon oikeutuksen hankkimiseen.

Harinen on kirjoittanut nuorista maahanmuuttajista myös yhdessä Ronkaisen kanssa pohtien, voidaanko Suomessa elävistä monikulttuurisista tai maahanmuuttajataustaisista nuorista puhua sukupolvena, joka haastaa opittuja traditioita, rikkoo perinteisiä rajanvetoja ja toimii muutoinkin kulttuurissa muutosta edistävällä tavalla. Tutkijoiden johtopäätös on, että monikulttuuristuminen on yksi suomalaisen yhteiskunnan kokemus- ja orientaatiokehys. Harisen ja Ronkaisen tutkimat monikulttuuriset nuoret itse kokevat monikulttuurisen ymmärryksen kehittyvän vain kokemalla ja kohtaamalla uutta ja kyseenalaistamalla vanhaa. Nuoret ovat siis omaksuneet ajatuksen monikulttuurisuudesta rajoja rikkovana voimana. (Harinen & Ronkainen 2010.)

Jäsenyyden vastakohtia ovat osattomuus ja syrjäytyminen (Harinen & Ronkainen 2010). Syrjäytymisen kaltaista leimaavaa luokittelua pohdittaessa on muistettava, että kategorisoiminen syrjäytyneeksi tehdään useimmiten kohteena olevan yksilön tai ryhmän ulkopuolelta ja ulkopuolisin kriteerein. Ihmisen luokittelu syrjäytyneeksi on ongelmallista, koska määrittelyn kohteiden kokemus ja ymmärrys omasta tilanteestaan jää usein huomioimatta. Erilaisissa tutkimuksissa eri kriteerein syrjäytyneeksi määritellyistä ihmisistä osa voi olla varsin tyytyväisiä elämäänsä. Toisaalta tutkimuksien ulkopuolelle jää varmasti ihmisiä, jotka itse kokevat olevansa syrjässä ja mieltävät sen negatiiviseksi kokemukseksi.

Elinkeinoelämän valtuuskunnan raportissa Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret (Myrskylä 2012) kiinnitetään huomiota nuoriin maahanmuuttajiin ja heihin kohdistuvaan syrjäytymisen riskiin. Maahanmuuttajien osuus syrjäytyneistä 15-29-vuotiaista on raportin mukaan 23 % ja lukumääräisesti lähes 12 000 (Myrskylä 2012, 2). Erityisesti vaikeus päästä kouluttautumaan ja suomalaisille työmarkkinoille tuottavat nuorten maahanmuuttajien syrjäytyneisyyttä (Myrskylä 2012, 4). Nuorten maahanmuuttajien osalta syrjäytyminen uhkaa asunnottomien lisäksi erityisesti perheisiin kuuluvia naisia, jotka eivät aina edes pyri hakeutumaan työmarkkinoille. Tätä selittää Myrskylän (2012) mukaan joillekin kulttuurille ominainen naisten kotiin jääminen silloinkin, kun heillä ei ole lapsia. Huo-

miota kiinnitetään myös siihen, että merkittävä osa nuorista maahanmuuttajista elää vailla perheen tukea. Syrjäytymisen ylisukupolvisuus lisää myös perheenperustamisiässä olevien maahanmuuttajien lasten riskiä kärsiä osattomuuden kokemuksista, mikä on erityisen huolestuttavaa, kun otetaan huomioon maahanmuuttajien kohtuullisen korkea osuus syrjäytyneiksi luettavista. Ratkaisuksi syrjäytymisen ehkäisemiseen raportissa esitetään entistä voimakkaampaa kotoutumisen tukemista sekä ohjauksen tehostamista koulutukseen ja työmarkkinoille pääsemisen tueksi. (Myrskylä 2012, 4-5.)

Nuoruusiän kehitystehtävät yhdistettynä kotoutumisen prosessiin voivat tehdä nuoren maahanmuuttajan elämästä haastavaa. Jokaisen ihmisen identiteetti rakentuu yksilöllisesti ja jokaisen nuoren maahanmuuttajan kotoutumisen polku ja jäsenyminen osaksi suomalaista yhteiskuntaa tapahtuvat myös yksilöllisesti. Oma kulttuuriperimä ja tausta vaikuttavat siihen, miten tämä tapahtuu. Toisten kotoutumista ja identiteetin rakentumista tukevat hyvä kielitaito, perheen läsnäolo ja sosiaaliset verkostot, kun taas toiset joutuvat etsimään tukea identiteettityölleen ja kotoutumiselleen muualta. Erityisesti teini-iässä saapuneiden on samanaikaisesti kyettävä kohtaamaan niin uuteen asuinmaahan kotoutumisen ja kotiutumisen haasteet kuin aikuiseksi kasvamisen tuomat muutokset ja mahdolliset vanhempien asettamat odotuksetkin (Etelä-Karjalan Liitto 2008, 28). Ympäristön asettamien toiveiden ja taustatekijöiden tuomien edellytysten lisäksi kotoutumiseen vaikuttavat myös esimerkiksi nuoren kotoutujan oma asenne ja mahdolliset syrjinnän kokemukset (Berry ym. 2006, 84).

Nuorten maahanmuuttajien keskinäisistä eroista huolimatta heidän minäkuvansa kannalta voidaan pitää keskeisenä kysymyksenä sitä, miten identiteetin kehittyminen ja jäsenyyden kokemus voivat rakentua silloin, kun nuori on keskellä uutta kulttuuria, jossa hänellä ei ole juuria ja johon hän ei ole kasvanut. Juurettomuuden kokemus voi rajata nuorten mahdollisuuksia sosiaalisten verkostojen luomiseen (Berry ym. 2006, 80-82).

3.2 Kotoutumisen edistäminen

Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaisten ja muiden tahojen järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluita (Laki kotoutumisen edistämisestä

30.12.2010/1386, 3 § mom. 2). Suomen Kuntaliitto on määritellyt maahanmuuttopoliittisissa linjauksissaan kotouttamisen tarkoituksiksi edistää maahanmuuttajien sopeutumista ja osallistumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tärkeimpiä edellytyksiä kotoutumiselle ovat kielitaito, koulutus ja työllistyminen (Monimuotoinen kunta – elinvoimainen kunta 2010, 10).

Suomessa maahanmuuttajien kotouttamista suunnittelee, kehittää ja ohjaa vuoden 2012 alusta alkaen työ- ja elinkeinoministeriö. Ministeriö määrittelee viranomaisten kotouttamistoimien tavoitteeksi mahdollistaa ja varmistaa maahanmuuttajien tuntemusta omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä. Viranomaisten roolina on tukea maahanmuuttajia kielipinnoissa ja auttaa työnhaussa. (Maahanmuuttajien kotouttaminen 2012; Kotouttamisen tärkeimmät toimijat 2012.)

Alueellinen vastuu maahanmuutto- ja kotouttamisasiosta on työ- ja elinkeinoministeriön alaisilla elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksilla (ELY-keskukset). ELY-keskukset ohjaavat ja tukevat tärkeimpiä kotoutumisen edistämiseen osallistuvia paikallisviranomaisia, kuntia ja työ- ja elinkeinotoimistoja (TE-toimistot). Kuntien tehtävänä on kotoutumisen edistämiseen liittyvien perus- ja erityispalvelujen tarjoamisen lisäksi niiden kehittäminen, suunnittelu ja seuranta eri yhteistyötahojen kanssa. Erityisesti kuntien ja TE-toimistojen yhteistyö on välttämätöntä. Työikäisten maahanmuuttajien kotoutumisen tukemisessa TE-toimistolla on keskeinen rooli, ja kotouttaminen nähdään esimerkiksi Suomen Kuntaliiton maahanmuuttopoliittisissa linjauksissa työelämälähtöisenä toimintana, jonka tavoitteena on maahanmuuttajien mahdollisimman nopea työllistyminen (Monimuotoinen kunta – elinvoimainen kunta 2010, 10-11).

Kotoutumisen edistämisestä laaditun lain (30.12.2010/1386 20 §) mukaan maahanmuuttajille tarjotaan kotoutumiskoulutusta. Kotoutumiskoulutus voi olla esimerkiksi suomen kielen ja tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta. Se voi olla myös muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä yhteiskunnallisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia ja siihen voi sisältyä aiemman osaamisen tunnistamista ja tutkinnon tunnustamista sekä uraohjausta.

ELY-keskukset vastaavat työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena toteutettavan kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä. Paikallistasolla koulutusta voivat lain (30.12.2010/1386 21 §) mukaan järjestää esimerkiksi kunnat, TE-toimistot sekä muut toimijat. TE-toimistojen tehtävänä on ohjata maahanmuuttajia työvoimapolitiittiseen kotoutumiskoulutukseen tai työvoimapolitiittiseen kotoutumiskoulutukseen rinnastettavaan omaehtoiseen opiskeluun. Omaehtoinen opiskelu voi olla esimerkiksi kansalaisopistossa, ammatillisessa peruskoulutuksessa tai lukiossa järjestettävää koulutusta.

Kotoutumista tukevaa toimintaa on virallisten tahojen lisäksi myös eri kolmannen sektorin toimijoilla. Kolmas sektori täydentää viranomaisten palveluita, ja niillä on tärkeä rooli etenkin maahanmuuttajien sosiaalisen verkoston laajentamisessa. Kuntaliiton maahanmuuttopolitiittisissa linjauksissa muistutetaan, että maahanmuuttajien omien järjestöjen merkitys maahanmuuttajien äidinkielen, kulttuurin ja uskonnon ylläpitämisessä on tärkeää. (Monimuotoinen kunta – elinvoimainen kunta 2010, 12.)

Kotoutumista edistävän lainsäädännön uudistus on antanut kunnille ja muille viranomaisille mahdollisuuden tarkastella palveluja uudesta näkökulmasta. Kun kotoutuminen ymmärretään aktiivisena kaksisuuntaisena prosessina, on molemmilla osapuolilla, niin maahanmuuttajalla itsellään kuin hänen kotoutumistaan tukevilla viranomaisillakin, omat vastuualueensa. Käytännön tasolla tämä näkyy maahanmuuttajien kanssa tehtävän työn lähtökohdissa kaikilla palvelusektoreilla, mitä painottavat myös Suomen Kuntaliiton maahanmuuttopolitiittiset linjaukset. Esimerkiksi koulutuksen, sosiaali- ja terveysalan ja asumisen palvelut ovat osa maahanmuuttajien palvelutarvekokonaisuutta, joihin vastaaminen vaatii sekä peruspalveluiden mukauttamista, että erityispalveluiden kehittämistä (Monimuotoinen kunta – elinvoimainen kunta 2010, 16).

Kotoutumispalveluita kehitetään usein eri hankkeilla esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja vanhustyössä. Yksi esimerkki kehittämishankkeesta on työ- ja elinkeinoministeriön luotsaama uuden lainsäädännön myötä käynnistynyt kaksivuotinen Osallisena Suomessa –hanke. Lain (30.12.2010/1386 63 §) mukaan sen tavoitteena on kannustaa kuntia tai kuntia ja työ- ja elinkeinotoimistoja

yhdessä kokeilemaan uusia tapoja järjestää ja ohjata eri kotoutumiskoulutuskonaisuuksia.

3.3 Kotoutumista tukevat palvelut Lappeenrannan seudulla

Etelä-Karjalassa maahanmuuttajien kotoutumista tukee eri paikallisviranomaisien ja palveluntuottajien verkosto, joka koostuu esimerkiksi kunnallisista ja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden peruspalveluista ja perhe- ja sosiaalipalveluiden alaisesta Maahanmuuttopalveluiden yksiköstä. Myös työ- ja elinkeinotoimistolla ja erilaisilla kolmannen sektorin toimijoilla on tärkeä rooli kotoutumisen edistämässä.

Lappeenrannan seudun maahanmuutto-ohjelma 2008-2015 korostaa palvelujen kehittämisen merkitystä kotoutumisen tukemisessa. Kotoutumisen vuorovaikutuksellisen luonteen vuoksi se koskettaa maahanmuuttajien lisäksi koko suomalaista yhteiskuntaa. Palveluita on kehitettävä vastaamaan yhä moninaisempaa asiakaskuntaa monikulttuurisessa Suomessa. Myös Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden strategiassa vuosille 2010-2013 painotetaan asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveystieteiden palveluita, joissa palveluita kehitetään, tuotetaan ja tarjotaan asiakkaille oikea-aikaisesti palveluntarpeen mukaan.

Eksoten perhe- ja sosiaalipalveluiden Maahanmuuttopalvelut-yksikkö on osa Etelä-Karjalan monikulttuurisen palvelukeskus Momentin palvelukokonaisuutta. Lappeenrannan keskustassa sijaitsevan Momentin tiloihin on koottu Etelä-Karjalan alueella maahanmuuttotyötä tekeviä eri toimijoita ja monikulttuurisuuteen liittyvää toimintaa. Maahanmuuttopalvelut-yksiköllä on alueellisesti keskeinen rooli maahanmuuttotyön ja kotouttamistoiminnan koordinoijana, asiantuntijana ja eri tahojen välisen yhteistyön kehittäjänä.

Käytännön asiakastyössä Maahanmuuttopalveluissa ohjataan ja neuvotaan maahanmuuttoon, palveluihin ja kotoutumiseen liittyvissä kysymyksissä. Asiakkaita tuetaan sopeutumisprosessissa ja ohjataan tarvittaessa erityispalveluihin. Yksikön tarjoamat palvelut helpottavat maahanmuuttajien asettumista uuteen yhteiskuntaan ja ennaltaehkäisevät kotoutumisprosessissa mahdollisesti esiin tulevia vaikeuksia tukemalla psyykkistä ja sosiaalista selviytymistä. Maahanmuuttopalveluiden rooli on usein merkittävä etenkin pakolais- ja paluumuuttaja-

taustaisten maahanmuuttajien sosiaaliturvan ja palveluohjauksen käytännön toteuttamisessa kotoutumisen alkuvaiheessa.

Kotoutumisen edistämistä koskevaan lakiin (30.12.2010/1386 9 §) on kirjattu kaikkien maahanmuuttajien oikeus alkukartoitukseen. Alkukartoituksessa selvitetään asiakkaan tarve kielikoulutukseen ja muihin kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin sekä hänen omat edellytyksensä ja toiveensa kotoutumisensa suhteen. Lappeenrannan alueella alkukartoituksen ja sitä mahdollisesti seuraavien kotoutumissuunnitelmien laatimisesta vastaavat yhteistyössä Maahanmuuttopalvelut ja TE-toimisto. TE-toimisto palvelee työkäisiä ja työmarkkinoiden käytävissä olevia maahanmuuttajia, kun taas esimerkiksi kotiäitien ja ikääntyneiden alkukartoitukset ja kotoutumissuunnitelmat laaditaan pääasiassa Maahanmuuttopalveluissa.

TE-toimistoilla on kattava työnhakuun ja ammatilliseen kehittymiseen liittyvä palvelutarjonta. Työttömille työkäisille maahanmuuttajille TE-toimistot järjestävät esimerkiksi suomen kielitaidon alkutestausta. TE-toimisto tukee asiakkaita kotoutumiskoulutukseen ja työharjoitteluun hakeutumisessa. Työelämänvalmennus- ja työharjoittelujaksojen aikana asiakkailla on mahdollisuus saada työkokemusta ja oppia suomen kieltä. Joskus työharjoittelupaikan kautta voi myös työllistyä. (Maahanmuuttajien palvelut 2012.)

Maahanmuuttajille suunnattua suomen kielen koulutusta järjestävät Lappeenrannan alueella esimerkiksi Laptuote-säätiö, Etelä-Karjalan aikuisopisto Aktiva ja Etelä-Karjalan kansalaisopisto. Sekä Laptuote-säätiön maahanmuuttajakoulutus että Aktivan suomen kielen peruskurssit on tarkoitettu TE-toimiston asiakaina oleville maahanmuuttajille. Molempien koulutuksentarjoajien tavoitteena on parantaa osallistujien suomen kielen taitoa, työllistymisedellytyksiä sekä yhteiskuntatietoutta.

Laptuote-säätiö on ollut mukana myös paikallisessa Maahanmuuttajaresurssit käyttöön! –projektissa yhteistyössä Maahanmuuttopalveluiden ja projektia hallinnoineen Lappeenrannan Seudun Yrityspalvelut Oy:n kanssa. Projekti toteutettiin toukokuun 2008 ja helmikuun 2012 välisenä aikana ja sen tavoitteena oli parantaa Lappeenrannan seudulla asuvien maahanmuuttajien työllistymistä ja

työelämävalmiuksia sekä maahanmuuttajien aktiivisuutta ja osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Näkyvimpiä projektin aikaansaannoksia on aiemmin mainittu monikulttuurinen palvelukeskus Momentti, jonka tavoitteena on ollut muodostua matalan kynnyksen neuvonta-, ohjaus- ja informaatiokeskukseksi.

Jatkossa Momentti on maaliskuussa 2012 alkaneen MaTTi-projektin toimintaympäristö. Uuden hankkeen rahoittajina ovat Euroopan sosiaalirahasto, Kaakkois-Suomen ELY-keskus sekä Lappeenrannan kaupunki. Hanketta hallinnoi Laptuote-säätiö ja toinen osatoimija on Eksoten Maahanmuuttopalvelut. MaTTi-hankkeen tavoitteena on edellisen hankkeen tavoin edistää seudullisesti maahanmuuttajien työllistymisedellytyksiä ja työllistymistä, sekä yhteiskunnallista osallisuutta ja aktiivisuutta. Sen lisäksi hankkeen tavoitteina on muun muassa maahanmuuttajille laadittavan alkukartoituksen seudullisen toimintamallin kehittäminen yhteistyössä TE-toimiston kanssa. Tavoitteena on myös kotoutumista tukevien toimenpiteiden kehittäminen ja järjestäminen erityisryhmille, kuten kotiäideille, ja vertaistuellisen pienryhmätoiminnan ja internetin hyödyntäminen maahanmuuttajien sosiaalisessa verkostoitumisessa kotoutumisen tueksi. (MaTTi-projekti – toimenpiteitä avaava hankesuunnitelma 2012.)

Varsinaista maahanmuuttajatyötä tekevien tahojen lisäksi kotoutumista edistävään toimintaan osallistuvat kaikki viranomaiset niin perus- kuin erityispalveluissa sekä kolmannen sektorin eri toimijat, joiden asiakkaina on maahanmuuttajia. Varhaiskasvatus, koulut ja sosiaali- ja terveyspalvelut palvelevat maahanmuuttajia kotoutumisen alkuvaiheesta alkaen. Esimerkiksi kaupungin leikkitoiminta ja avoimet päiväkodit, perusopetukseen valmistava opetus ja eri kolmannen sektorin tahojen järjestämät vertaistueelliset ryhmät tavoittavat maahanmuuttajia eri elämänvaiheista ja voivat muodostua olennaiseksi osaksi etenkin niiden maahanmuuttajien arjen toimintaympäristöjä, jotka eivät ole työelämässä.

4 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

4.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Työelämälähtöisen opinnäytetyömme suunnittelussa on alusta alkaen ollut mukana Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden Maahanmuuttopalvelut-yksikkö.

Tutkimuksemme tavoitteena on tuottaa Maahanmuuttopalveluille sekä sen maahanmuuttajatyötä tekeville yhteistyökumppaneille tietoa nuorten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskokemuksista käytettäväksi apuvälineenä asiakastyön ja palveluiden kehittämisessä.

Yhteistyössä maahanmuuttotyön koordinaattorin ja sosiaaliohjaajan kanssa muodostimme seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Mitkä ovat nuorten aikuisten maahanmuuttajien kokemukset omaa kotoutumistaan edistävästä tai estävästä tekijöistä?
2. Millaiseksi nuoret aikuiset maahanmuuttajat toivovat oman tulevaisuutensa viiden vuoden kuluttua?
3. Millä tekijöillä he uskovat olevan vaikutusta toivomansa tulevaisuuden muodostumiseen?

Vastaamalla näihin kysymyksiin pyrimme tuottamaan työelämälle uutta tietoa nuorten aikuisten asiakkaiden kokemuksista kotoutujina suomalaisessa yhteiskunnassa ja kotoutumista tukevien palveluiden käyttäjinä. Palveluiden ja työn kehittämisen kannalta asiakaslähtöisyys on ensiarvoisen tärkeää. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuosille 2010-2013 laaditun strategian yhtenä tavoitteena on asiakaslähtöinen palveluiden kehittäminen. Se edellyttää asiakkaiden kokemusten ja näkemysten selvittämistä ja huomiointia. Tämän vuoksi asiakkaiden, tässä tapauksessa nuorien aikuistuvien maahanmuuttajien, kokemusten esiin tuominen voi tuottaa uutta tietoa ammattilaisillekin. Myös jo tiedettyn saattaminen kirjalliseen muotoon on tärkeää, jotta hyviä tietoja ja käytäntöjä voitaisiin perustella ja viedä eteenpäin.

Tutkimuksessa kartoitamme nuorten aikuisten kokemuksia kotoutumiseen vaikuttavista eri tekijöistä. Kun kotoutumisen käsitetään merkitsevän osallisuutta, kokemukset kotoutumista edistävästä ja estävästä tekijöistä ovat yhteydessä maahanmuuttajan kokemaan hyvinvointiin ja syrjäytymisriskeihin. Harinen ja Niemelä viittaavat Vehviläisen ja Pajun tekstiin (2001) todetessaan, että syrjäytyminen ymmärretään tavallisesti osattomuudeksi koulutuksesta tai työstä (2005, 163). Kuitenkin yksinäisyyden ja joukkoon kuulumattomuuden kokemukset voivat olla nuorille itselleen koulutuksellista tai taloudellista syrjäytymistä

merkittävämpi uhka. (Törrönen & Vornanen 2002, Harisen & Niemelän 2005, 167 mukaan). Syrjäytymisen monipuoliseksi torjumiseksi onkin tärkeää kuulla ja ymmärtää myös niitä kokemuksia ja tekijöitä, jotka hankaloittavat kotoutumista.

Tutkimusotteeksemme olemme valinneet kokemuksen tutkimukseen sopivan fenomenologian, mikä Lehtomaan (2008, 163) mukaan korostaa ennakkokäsitysten jättämistä tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksemme on työelämälähtöinen, mutta tavoitteenamme on ollut antaa mahdollisimman paljon sijaa haastateltavien henkilökohtaisille kokemuksille, riippumatta siitä, liittyvätkö ne Maahanmuuttopalveluihin tai muihin kotoutumista edistäviin palveluihin. Olemme halunneet korostaa nuorten aikuisten maahanmuuttajien asemaa oman elämänsä ja kokemustensa parhaina tuntijoina. Toiveenamme on tämän prosessin alusta asti ollut, että nuorten aikuisten maahanmuuttajien ääni voisi tutkimuksemme kautta tulla laajemminkin erilaisten Lappeenrannan seudun yhteiskunnallisten ja yhteisöllisten toimijoiden kuuluviin.

4.2 Kohderyhmä

Tutkimuksemme kohderyhmänä olivat 18-30 –vuotiaat 1-3 vuotta Suomessa asuneet Eksoten Maahanmuuttopalveluiden asiakkaina olevat maahanmuuttajat. Tutkimuksemme tavoitteena oli saada monipuolista tietoa kotoutumiseen vaikuttavista eri tekijöistä. Uskoimme Maahanmuuttopalveluiden olevan hyvä väylä tavoittaa eri elämäntilanteissa ja kotoutumisen vaiheessa olevia nuoria aikuisia maahanmuuttajia Lappeenrannan seudulta.

Kuten olemme aiemmin todenneet luvussa 3.1, kohderyhmäksemme valitsemiemme nuorten aikuisten kotoutumisen tukeminen on ajankohtaista ja erityisen tärkeää. Maahanmuuttajista merkittävä osa on nuoria ja nuoria aikuisia, ja heidän omien kokemustensa tutkiminen antaa työvälineitä asiakaslähtöiseen työn kehittämiseen. Tämän kohderyhmän kokemusten selvittäminen kiinnosti myös Maahanmuuttopalveluiden työntekijöitä.

Tavoitteena oli haastatella tutkimukseen noin viittä henkilöä. Maahanmuuttopalveluiden työntekijät markkinoivat kohderyhmään sopiville asiakkailleen mahdollisuutta osallistua haastatteluun loka-joulukuussa 2011. Haastattelua markkinoitiin asiakkaille, jotka sopivat kohderyhmään iältään ja Suomessa asumisen

ajanjaksoltaan, ja joilla oli lisäksi kotoutumisprosessissaan sopiva elämäntilanne haastatteluun osallistumiselle. Asiakkaiden soveltuvuuden lopullinen arviointi jäi Maahanmuuttopalveluiden työntekijöiden tehtäväksi.

Toiveenamme oli saada haastateltavaksi mahdollisimman laaja kirjo eritaustaisia nuoria aikuisia. Haastattelujoukon rajaus enimmillään viiteen oli kuitenkin perusteltua haastatteluihin käytettävissä olevan ajan ja haastateltavien saataavuuden vuoksi. Noin viiden henkilön haastatteluista katsoimme saavamme käytettävissä olleisiin resursseihin nähden riittävän kattavan aineiston, jotta tutkimuksemme olisi luotettava ja kohdejoukossa olisi riittävästi hajontaa.

Yhteensä tutkimukseen osallistui neljä haastateltavaa, iältään 20-27 vuotta. Heistä kaksi oli lähtöisin entisen Neuvostoliiton alueelta ja kaksi afrikkalaistaustaista.

4.3 Aineiston keruu

Aineistonkeruunmenetelmänä oli puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Fenomenologisessa kokemuksen tutkimuksessa on suositeltua käyttää avointa haastattelua (esim. Perttula & Latomaa 2008; Lehtomaa 2008). Lehtomaa (2008, 170) muistuttaa, että avoin haastattelu tukee tutkijan omien ennakkokäsitysten häivyttämistä ja korosta haastattelutilanteessa haastateltavan spontaanisti avaamia teemoja. Puolistrukturoitu haastattelumenetelmä sopi kuitenkin paremmin meidän tutkimukseemme, jossa oli tarkoituksena tuottaa tietoa tiettyyn aihepiiriin keskittyvistä kokemuksista. Se palveli tarkoituksiamme myös ajankäytön ja resurssien osalta.

Haastattelut toteutettiin marraskuun ja joulukuun 2011 aikana pääasiassa Momentin tiloissa. Yksi haastatteluista tehtiin toisen haastattelijan kotona, kun Momentin tiloihin alunperin sopimamme haastattelu ei aikataulujen risteämisen vuoksi onnistunut. Yhdessä haastattelussa oli läsnä haastateltavan pyynnöstä asioimistulkki, muut haastattelut tehtiin suomen kielellä.

Kunkin haastattelutilanteen aluksi annoimme ja luimme haastateltavalle suostumuslomakkeen tutkimukseemme osallistumisesta (Liite 1). Varsinaisen haastattelun kysymysrunгон olimme laatineet tutkimuskysymyksiin pohjautuen (Liite

2). Pysyäksemme kuitenkin mahdollisimman uskollisina fenomenologian periaatteille haastateltavien itse tuottamista teemoista ja tutkijoiden ennakkokäsitysten häivyttämisestä kiinnitimme huomiota mahdollisimman neutraaleihin kysymysten asetteluihin. Emme esimerkiksi käyttäneet haastattelukysymyksissä viranomaiskieleltä kalskahtavaa sanaa *kotoutuminen*, vaan kysyimme asioista, jotka ovat auttaneet tai hankaloittaneet sopeutumista ja elämää Suomessa. Sana *kotoutuminen* tuli esille ainoastaan haastattelussa, jossa oli läsnä asioimistulkki. *Kotoutuminen* merkitsee sopeutumista ja uusien asioiden omaksumista, ja juuri tästä kaikki haastateltavat kertoivat, vaikka varsinaista *kotoutumisen* termiä ei haastatteluissa mainittu. Ruusunen (1998) on pohtinut sopeutumisen ja *kotoutumisen* käsitteitä tutkimuksessaan maahanmuuttajien integraatiosta. Hän näkee sopeutumisen liiaksi maahanmuuttajien roolia korostavana käsitteenä, joka ei huomio valtaväestön ja vastavuoroisuuden merkitystä *kotoutumisprosessissa* (Ruusunen 1998, 17). Itse käytimme haastatteluissamme satunnaisesti sopeutumisen käsitettä, sillä arvelimme sen olevan haastateltaville helpommin ymmärrettävissä ja arkikielisessä haastattelutilanteessa *kotoutumista* neutraalimpi sana.

Haastattelun teemat rakentuivat seuraavien kolmen pääkysymyksen alle:

1. Mitkä asiat ovat auttaneet elämääsi Suomessa?
2. Mitkä asiat ovat olleet vaikeita Suomessa?
3. Millaiseksi toivot oman elämäsi viiden vuoden kuluttua? Ketkä ihmiset tai mitkä asiat ovat voineet vaikuttaa tähän toivomaasi tilanteeseen?

Kahden ensimmäisen kysymyksen tarkoituksena oli saada haastateltava kertomaan avoimesti ja ilman haastattelijoiden ennakko-oletusten vaikutusta omista kokemuksistaan *kotoutujana* Suomessa. Tulevaisuussuuntautuneen kysymyksen tavoitteena oli tutkia haastateltavan odotuksia oman *kotoutumisensa* edistymisestä. Tuimme kaikkia kysymyksiä etukäteen valituilla lisäkysymyksillä, jotka koimme välttämättömiksi haastateltavien vaillinaisen suomen kielen vuoksi. Tiedostimme kuitenkin alusta lähtien, että lisäkysymykset saattavat fenomenologisen tutkimuksen periaatteiden vastaisesti vaikuttaa siihen, minkälaisia vastauksia saamme haastateltavilta.

Esimerkiksi seuraavassa haastattelun katkelmassa kysyimme ensin avoimen ennalta suunnitellun kysymyksen haastateltavan omista ominaisuuksista. Aluksi haastateltava vastasi kysymyksen ohi, mutta hetken mietittyään vastasi alkupe- räiseen kysymykseen. Tartuimme haastateltavan itse esille nostamaan ilmiöön, itsenäisyyteen, sekä saadaksemme lisää tietoa meitä kiinnostaneesta asiasta että vahvistaaksemme haastateltavan kokemusta siitä, että hän oli ymmärtänyt kysymyksen oikein.

Elina: Onks siulla sitte, siussa itsessäsi jotain sellasia juttuja, luon- teessa, jotain ominaisuuksia, että ne on auttanut sopeutumaan?

Haastateltava 3: Oikeasti se on... ehkä tästä sosiaalitoimistosta sain apua, riittävästi.

Elina: Joo.

Haastateltava 3: Ei muusta muuten joka sain apua. Vain pitäis olla itsenäinen ja hoitaa kaikki.. Suomen.

Jenni: Oletko sinä itsenäinen?

Haastateltava 3: Varmasti en oo mutta täällä Suomessa pitää olla. Pitää oppia oleen itsenäinen. Näin... se oma kotimaan pitäisi tehdä kaikki niinku se ryhmässä ja saada paljon kavereita ja joka käydä jonnekin--. Paljon. Mutta täällä Suomessa pitää olla yksinään.

4.4 Aineiston analyysi ja fenomenologia

Tieteellinen tieto ja arkitieto eroavat toisistaan. Tieteellisen tiedon tunnusmer- kejä voidaan etsiä sekä tutkimustoiminnan prosesseista, että tutkimustuloksista (Aaltola 2001, 14). Voidaksemme uskottavasti toteuttaa tutkimuksemme ja pe- rustella aineiston analyysin ja tulkinnan, oli meidän valittava tutkimuksellemme sopiva taustateoria. Tutkimuskysymyksiä ja tutkimuksen toteutusta suunnitel- lessamme tutustuimme fenomenologiaan ja päädyimme rakentamaan tutkimuk- semme teoreettisen pohjan sen varaan.

Fenomenologia on 1900-luvun alussa syntynyt tieteenala (Miettinen, ym. 2010, 9). Saksalaisen filosofin Husserlin määritelmän mukaan fenomenologisen tie- teen tarkoituksena on tutkia henkisesti havaittua ajatuksen sisältöä ja ajatuksen kohdetta (Salonen 2008, 184). Matti Vilka (1992) kirjoittaa fenomenologisen koulukunnan filosofin Maurice Merleau-Pontyn kuvanneen fenomenologiaa

elämyksen sisällöistä kiinnostuneena tieteenä. Nämä sisällöt tulevat ilmi siinä, miten havaitaan, muistellaan, kuvitellaan ja toivotaan (Vilka 1992, 35). Merleau-Ponty käytti fenomenologisessa teoriassaan Husserlin luomaa elämismailman käsitettä, tulkiten sen ajallisesti, paikallisesti ja sosiokulttuuriseksi sitoutuneeksi kentäksi, jossa maailman ymmärtäminen mahdollistuu ja tapahtuu. Vilka (1992, 53-54) kuvaa Merleau-Pontyn näkemystä elämismailmasta näin: *Elämismailman kautta voimme ymmärtää sitä todellisuutta joka voi tulla annetuksi ihmiselle. Tämä annettu on mahdollisuus yleistää minun kokemani yhteiseksi myös muiden ihmisten kanssa.* Koska omassa tutkimuksessamme tarkoituksemme oli ymmärtää nuorten maahanmuuttajien aikaa ja paikkaan sekä ympäröivään sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin sidottuja kokemuksia, valitsimme fenomenologian tutkimuksemme teoreettiseksi viitekehyyksi.

Perttulan ja Latomaan (2008, 10) mukaan fenomenologian perusajatus sopii kaikille tutkiville tieteenaloille, esimerkiksi psykologiaan, sosiologiaan, sosiaalityöhön ja kulttuurintutkimukseen. Judén-Tupakan (2000) mukaan fenomenologia sopii menetelmänä parhaiten esimerkiksi vain vähän tutkittujen ilmiöiden tutkimukseen tai sellaisten ilmiöiden tutkimiseen, joista jo tuotettu tieto sisältää voimakkaita ennakko-oletuksia tai joista tiedetty on kirjoittamatonta, hiljaista tietoa (Judén-Tupakka 2007, 65). Oman tutkimuksemme kannalta fenomenologian valintaa viitekehyyksi tuki ilmiön uutuutta enemmän se, että käsitykset maahanmuuttajista ja heidän kotoutumiseensa liittyvät näkemykset rakentuvat pääasiassa muiden kuin maahanmuuttajien omille mielikuville tai näkemyksille. Halusimme saada mahdollisimman suoraa tietoa siitä, miten nuoret maahanmuuttajat itse kotoutumisen prosessin kokevat, ja tähän fenomenologia tarjosi mahdollisuuden. Maahanmuuttajien ääni, ennen kuin se nostetaan kuuluviin, voidaan nähdä myös hiljaisena tietona: kokemukset ovat olemassa, mutta niitä ei ole tehty näkyviksi. Pyytämällä nuoria maahanmuuttajia kertomaan kokemuksestaan avoimesti ja rehellisesti pyrimme tekemään heitä näkyviksi ja kuuluviksi.

Tutkimuksemme kannalta olennaista oli löytää teoria, joka antaisi mahdollisimman hyvän tuen nuorten maahanmuuttajien omien kokemusten käsittelyyn. Vaikka Laineen (2001, 37) mukaan fenomenologinen metodi rakentuu aina useiden tutkimukseen vaikuttavien tekijöiden tuloksena, ohjeistuksia fenomeno-

logisen menetelmän asianmukaiseen käyttöön on kuitenkin helppo löytää (ks. esim. Lehtomaa 2008; Perttula 2008). Onnistuneelle fenomenologiselle tutkimukselle asetetut edellytykset määrittävät selkeästi aineiston analyysin rakentumisen ja myös ohjeistivat meitä tarkasti aineiston hankintaan ja omaan asennoitumiseemme liittyvissä kysymyksissä. Aloittelevina tutkijoina koimme hyvänä asiana teorian tutkimuksellemme asettamat tarkat raamit, jotka ohjasivat koko tutkimuksen toteuttamista. Etenkin toisen subjektiivisia kokemuksia tutkittaessa on vältettävä tekemästä vääriä, mahdollisesti omiin aiempiin näkemyksiin perustuvia tulkintoja. Fenomenologian selkeys ja järjestelmällisyys auttoivat meitä tämän karikon väistelyssä. Lisäksi haastattelumenetelmä, jota olimme päättäneet käyttää, sopii hyvin fenomenologiseen teoriaan. Laineen (2001, 37) mukaan haastattelu on paras ja laaja-alaisin menetelmä keinona lähestyä toisen ihmisen maailmasuhdetta.

Valitessaan viitekehystä työlleen tutkijan on hyväksyttävä tietyt teorian asettamat ehdot ja rajoitukset. Fenomenologian osalta keskeisimpiä vaatimuksia on omien ennakoasenteiden uudelleen punnitseminen (Judén-Tupakka 2007, 63-64). Menetelmällisenä vaatimuksena tämä tarkoittaa tietoisuuselämän ottamista sellaisena kuin se eletään, liittämättä siihen mitään perusteettomia ennakkokäsityksiä (Pulkinen 2010, 33). Omien ennakoasenteiden havaitsemista, syrjään asettamista ja tarkkailua edellyttävä fenomenologinen asennoituminen on haastavaa ja aikaa vievää. Judén-Tupakan (2007, 84) mukaan suurin ongelma fenomenologisen menetelmän soveltamisessa empiiriseen tutkimukseen onkin ennako-oletuksista vapautuminen. Edellä mainitusta huolimatta on kuitenkin tärkeää muistaa, ettei toisen kokemuksia voi tutkia objektiivisesti. Ymmärryksemme perustana on se, mikä on yhteistä tulkittavalle ja tulkitsijalle (Laine 2001, 31).

Toinen fenomenologian merkittävä erityispiirre, joka tutkijan on jo ennen työn aloittamista sisäistettävä ja hyväksyttävä, liittyy tutkimustulosten yleistettävyyteen. Fenomenologisen tutkimuksen kautta saadaan tietoa yksilöistä ja heidän kokemuksistaan, eikä tutkimustuloksia voi siten yleistää koskemaan mitään muuta kuin tutkittavien joukkoa. Fenomenologisen tutkimuksen kautta avautuva tieto on silti tärkeää. Rauhala (2005) kirjoittaa, että ihmistä tutkittaessa käsite-

tään tavallisesti arvokkaaksi vain yleisen tutkiminen ja yleinen tieto. Hän näkee tämän epäkohtana, sillä jos tavoitellaan tietoa ihmisen subjektiivisesta maailmankuvasta ja sen tapahtumista kulttuuri-ilmiöiden synnyn lähtökohtana, ei voida tavoitella pelkästään yleistä tietoa. (Rauhala 2005, 107.) Vaikka fenomenologisen analyysin kautta saatu tieto kertookin suoraan vain käytetyn tutkimusryhmän kokemuksista, voidaan sen avulla kuitenkin oppia ymmärtämään myös laajempia ilmiöitä.

4.4.1 Fenomenologisen analyysin rakentuminen

Fenomenologia tiivistyy kokemuksen tutkimukseksi. Pyrkimyksenä on löytää toisen ihmisen kokemus ja ymmärtää sitä (Laine 2001, 35). Kokemus muodostuu elämyksistä ja niiden merkityksistä. Se on suhdekäsite, joka merkitsee elämäntilanteen tajuavaa ymmärtämistä, sitä, että tuo tilanne tarkoittaa ihmiselle jotain (Lehtomaa 2008, 116). Tapahtumat ja ilmiöt tuottavat ihmisen tajuntaan merkityksiä, joita kutsutaan kokemuksiksi. Ihmisen elämäntilanne siis merkityksellistyy hänelle tajunnassa olevana kokemuksena (Lehtomaa 2008, 163).

Aineiston analyysia edeltää sen kuvaaminen. Fenomenologisen aineiston kuvauksessa tavoitteena on tutkittavan kokemuksen näkyväksi tekeminen mahdollisimman alkuperäisesti. Tämä edellyttää tutkijan pitäytymistä sivussa kuvauksesta, vaikka onkin selvää, että aineiston käsittelyyn liittyvien valintojensa kautta hän tekee myös itseään näkyväksi. Kuvauksessa tutkija tiivistää aineiston merkittävän osan nähtäväksi niin itselleen kuin lukijalleen. (Laine 2001, 38.)

Tutkimuksensa analyysivaiheessa tutkija lähtee etsimään aineiston moninaisuudesta merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. Merkityskokonaisuudet hahmottuvat aineistosta siten, että samankaltaiset merkitykset muodostavat kokonaisuuksia. Kokonaisuuksien jäsentymiseen vaikuttavat myös tutkimuskyvykset, eli se, mitä tutkija haluaa aineistostaan nostaa esiin. Merkityskokonaisuuksien välisiä suhteita selvittämällä saadaan lopullinen kuva tutkitusta ilmiöstä. (Laine 2001, 39-41.) Lopullisena tutkimuskohteena ovat siis ihmisen mielessä ilmenevät merkityssuhteet, eli merkitysten väliset suhteet, jotka havainnollistavat sen, miten tapahtumat ja ilmiöt merkityksineen vaikuttavat toisiinsa (Lehtomaa 2008, 27-28).

Fenomenologisen aineiston varsinainen tulkinta alkaa, kun merkityskokonaisuuksien avulla tuotettu laajempi kokonaisuus on rakennettu. Tutkijan ei tutkimustulosten analyysivaiheessa tarvitse enää noudattaa aineistolähtöisyyden tiukkoja rajoja, vaan hän voi tarkastella tuloksia mistä tahansa tutkimuksensa kannalta hedelmällisestä näkökulmasta (Laine 2001, 42). Tässä vaiheessa tutkija myös rakentaa dialogia omien tulostensa ja muun tutkimustiedon välille. Voidakseen varmistua omien ennakko-oletustensa ja tutkimustulostensa erotte- lusta, tutkijan on Lehtomaan mukaan tärkeää vielä empiiristen tulostensa ja tut- kimuskirjallisuuden vertailun jälkeen palata aineistonsa ja suhteuttaa ymmär- tämistään siihen. Tällä tavoin voidaan myös varmistua siitä, ettei mikään tutki- muksen kannalta olennainen seikka ole jäänyt huomaamatta aineistosta. (Leh- tomaa 2008, 191-192.)

4.4.2 Fenomenologinen analyysimalli

Fenomenologisen analyysimme perustana olemme käyttäneet Juha Perttulan kaksiosaista analyysimallia, jota on kuvannut esimerkiksi Lehtomaa (2008, 180-182). Perttula on kehittänyt analyysimallinsa Giorgin fenomenologisen psykolo- gian pohjalta ja menetelmä soveltuu erityisesti haastatteluaineiston analyysiin.

Perttulan kaksiosainen analyysimalli koostuu kahden eri merkitysverkoston muodostamisesta, yksilökohtaisen ja yleisen. Alkuperäisessä Perttulan ana- lyysimallissa kummankin merkitysverkoston luomiseen on kuvattu seitsemän askelta. Me käytimme oman analyysimme toisessa vaiheessa, eli yleisen merki- tysverkoston muodostamisessa, Lehtomaan (2008, 182) Perttulan mallista ja- lostamaa neljän askeleen analyysimallia.

Tämä analyysimenetelmä on kehitetty lähinnä avoimen haastattelun analyysiin. Itse päädyimme jo aiemmin mainituista seikoista johtuen käyttämään avoimen haastattelun sijasta puolistrukturoitua menetelmää, jossa haastateltavien vasta- uksia ohjasivat ennalta määritellyt kotoutumisen teema ja oman aihetta koske- van ymmärryksemme pohjalta muovautuneet selkeät tutkimuskysymykset. Ana- lyysivaiheessa haasteenamme oli soveltaa fenomenologista tutkimusotetta ai- neistoomme sopivaksi.

Seuraavana sovelluksemme kaksivaiheisesta analyysimallista ja kuvaus sen eri vaiheista:

I Nuoren aikuisen maahanmuuttajan kotoutumiselle yksilöllisesti keskeisten kokemusten hahmottelu fenomenologisesti

1. Aineistoon perehtyminen avoimin mielin sulkeistamisen ja litteroinnin kautta.
2. Aineistoa jäsentävien keskeisten sisältöalueiden muodostaminen tutkimuskysymysten pohjalta kotoutumista edistäviin, sitä estäviin ja tulevaisuuden toiveisiin liittyviin tekijöihin.
3. Yksittäisten kotoutumiseen keskeisesti vaikuttavien kokemusten erottelu litteroidusta aineistosta.
4. Kotoutumiseen keskeisesti vaikuttavien kokemusten selkiyttäminen yleiskielelle litteroidusta aineistosta.
5. Yksittäisten kotoutumiseen keskeisesti vaikuttavien kokemusten jaottelu kotoutumista edistäviin, sitä estäviin ja tulevaisuuden toiveisiin liittyviin tekijöihin.
6. Yksittäisten kotoutumiseen keskeisesti vaikuttavien kokemusten teemoittelu ala- ja yläteemoihin.
7. Yksittäisten kotoutumiseen keskeisesti vaikuttavien tekijöiden ryhmittely painotusten mukaan yläteemoja käyttäen.

II Haastattelemiemme nuorten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiselle yhteisesti keskeisten kokemusten hahmottelu fenomenologisesti

1. Tutkimusasetteen omaksuminen: Jokaisen haastatellun kokemusten painotettu ryhmittely on ainutlaatuinen esimerkki yleisestä tiedosta.
2. Kaikkien aineistossa esiintyvien keskeisten kotoutumiseen vaikuttavien kokemusten luokittelu ala- ja yläteemoihin.
3. Pohdinta siitä, kuinka aineistosta saadaan poimittua kaikille haastatelluille yhteisiä tärkeitä kokemuksia kuvaten kaikki yksilökohtaisesti olennainen tieto ristiriidattomasti.
4. Haastattelemiemme nuorten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiselle keskeisten yhteisten kokemusten hahmottelu painotusten mukaan yläteemoja käyttäen.

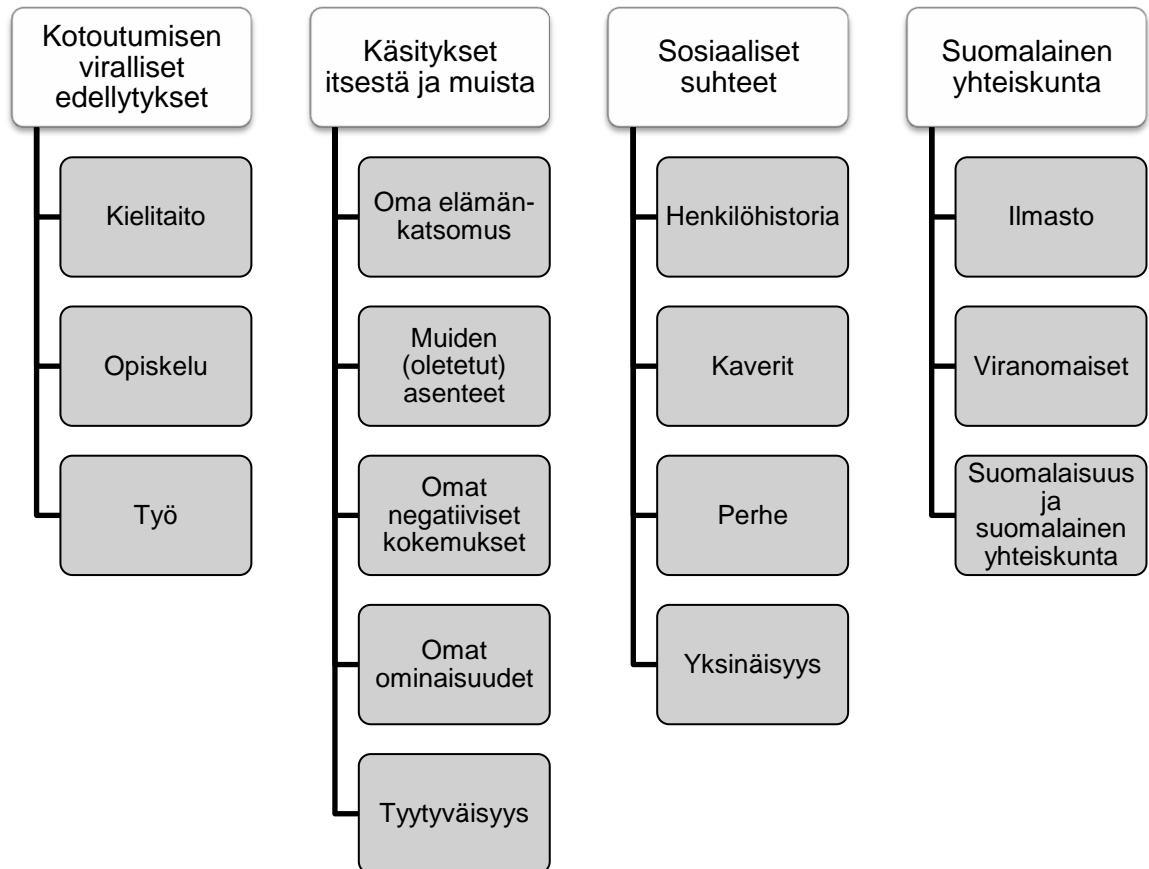
Merkitysverkosto on kuvaus haastatteluaineistossa esiintyvistä eri kokemuksista ja niille annettujen merkitysten välisistä suhteista. Meidän tutkimuksessamme

analyysin ensimmäinen vaihe, eli yksilökohtaisten merkitysverkostojen muodostaminen, tarkoitti sen hahmottamista, mitkä ovat olleet yksittäisille haastattelemillemme nuorille aikuisille keskeisiä kotoutumiseen liittyviä kokemuksia.

Ensimmäisenä askeleenamme oli haastatteluaineiston yksilökohtainen litterointi ja sulkeistaminen. Sulkeistaminen on esimerkiksi Lehtomaan (2008, 165) kuvaama fenomenologiseen menetelmään liittyvä prosessi. Sulkeistaminen merkitsee tutkijan omien ennakko-odotusten ja toisaalta oman ymmärryksen kasvun kuvausta ja havainnointia. Haastattelijan itseymmärryksen kasvu ja ennakkokäsitysten tiedostaminen ja karsiminen koko tutkimusprosessin aikana on tärkeää fenomenologista menetelmää käytettäessä, sillä toisen kohtaaminen edellyttää omien ajattelutapojen ja ennakkoluulojen kohtaamista (Lehtomaa 2008, 192). Luonnollisen asenteen reflektion ja tietoisien syrjään siirtämisen tavoitteena on antaa tilaa oivaltavalle havainnoinnille ja auttaa ymmärtämään ilmiö sellaisena kuin se on liittämättä siihen perusteettomia ennakkokäsityksiä tai tutkijan omia valmiita merkitysyhteyksiä (Lehtomaa 2008, 163; Pulkkinen 2010, 33).

Käytimme tutkimuksessamme sulkeistamismenetelmänä kirjoittamista. Kirjoitimme auki omia ennakkokäsityksiämme ja ymmärrystämme kotoutumisesta ja tutkimusprosessimme etenemisestä ennen haastattelujen tekemistä sekä analyysivaiheen alussa. Näin pystyimme parhaiten lähestymään sulkeistamista yksilöllisesti, mutta myös tutustumaan toistemme ennakkokäsityksiin, mikä mahdollisti aineiston käsittelyn yhteisestä näkökulmasta.

Tutkimuskysymysten pohjalta muodostimme haastatteluaineistoa jäsentävät keskeiset sisältöalueet, joiden mukaisesti lajittelimme aineistossa esiintyvät yksittäiset kokemukset kotoutumista edistäviin ja estäviin tekijöihin sekä tulevaisuuden toiveisiin liittyviin tekijöihin. Käsitelläksemme aineistoa mahdollisimman puolueettomasti ja suojataksemme haastateltujen yksityisyyttä nimesimme haastatellut sattumanvaraisessa järjestyksessä nimillä Haastateltava 1-4.

Kuvio 4. Merkitysverkostojen teemajaottelu

Varsinaiset merkitysverkostot muodostaaksemme ja muuttaaksemme yksittäiset kokemukset yleiskielelle jaottelimme kokemukset eri teemojen mukaan. Aineistosta nouseviksi keskeisiksi kotoutumiseen vaikuttaviksi teemoiksi valikoituivat työ, opiskelu, kielitaito, tyytyväisyys, haastatellun oma elämäkatsomus, haastatellun ominaisuudet, muiden (oletetut) asenteet, haastatellun negatiiviset kokemukset, henkilöhistoria, yksinäisyys, perhe, kaverit, viranomaiset, ilmasto sekä suomalaisuus ja suomalainen yhteiskunta.

Selkeyttääksemme aineiston jaottelua yhdistimme alateemat neljäksi suuremmaksi kokonaisuudeksi (Kuvio 4). Yläteemoiksi valitsimme alateemoja yhdistämällä kotoutumisen viralliset edellytykset, käsitykset itsestä ja muista, sosiaaliset suhteet sekä suomalaisen yhteiskunnan. Teemoja käsitellessämme kiinnitimme huomiota myös siihen, että samat kokemukset saattoivat kuulua useaan eri ala- ja yläteemaan tai niillä saattoi olla vahva yhteys toisiinsa, kuten seuraavassa:

Jenni: -- mikä on ollut vaikeeta?

Haastateltava 4: -- *On vaikea ihmisiä tavata, -- koska suomalaiset - ei puhu. Paljon pitää -- kysyä itse jos suomalainen ei puhu. Suomalaiset ei puhu. Oli myös vaikea, koska, minä jos olin hiljaa, myös suomalainen hiljaa.*

Jaottelimme edellisen kaltaiset kokemukset suomalaisten hiljaisuudesta suomalaisuuden ja suomalaisen yhteiskunnan teemaan kuuluvaksi. Nämä kokemukset saattoivat liittyä myös suomalaisuuden lisäksi kaverisuhteisiin sekä yksinäisyyteen.

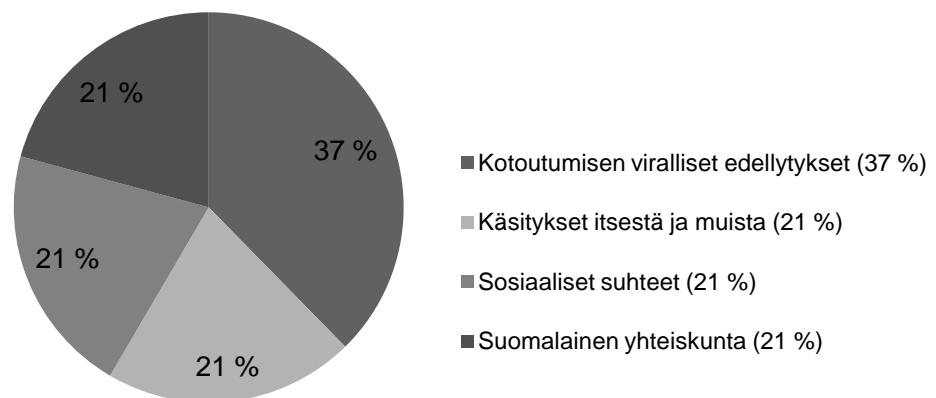
Kuvio 5. Yksilöiden kokemukset kotoutumista edistävästä ja estävistä tekijöistä mainintakertojen mukaan

Yksilökohtaisten merkitysverkostojen muodostamiseksi eli kunkin haastatellun esille nostamien kotoutumiseensa keskeisesti vaikuttavien tekijöiden ja niiden välisten suhteiden kuvaamiseksi ryhmittelimme jokaisen haastateltavan mainitsemat kotoutumiseensa edistävästi ja estävästi vaikuttavat kokemukset yläteemojen mukaan. Kuviossa 5 ovat esillä kaikkien haastattelemiemme nuorten aikuisten esille tuomat keskeisimmät kotoutumiseen vaikuttavat tekijät järjestettyinä mainintakertojen mukaan. Vaikka tutkimuksemme on laadullinen, painotusten tarkastelu määrällisesti auttoi meitä havainnollistamaan, mitkä tekijät haastattelemamme henkilöt itse nostivat keskeisimmiksi omassa kotoutumises-

saan. Näin pystyimme myös vertailemaan painotuksia haastateltavien välillä. Painotetussa järjestyksessä on huomioitu vain mainintakertojen määrä, ei sitä, liittyvätkö mainitut kokemukset kotoutumiseen edistävästi vai estävästi. Kuvion mukaan esimerkiksi Haastateltava 1 mainitsi haastattelussa eniten suomalaiseseen yhteiskuntaan liittyviä, eli viranomaisten toimintaan, suomalaisuuteen ja suomalaiseen yhteiskuntaan sekä ilmastoon liittyviä tekijöitä kotoutumisensa kannalta merkittäviksi tekijöiksi, kun taas Haastateltava 2:n kokemuksen mukaan kotoutumisen viralliset edellytykset (kielitaito, opiskelu ja työ) sekä hänen omat käsityksensä itsestään ja muista ihmisistä olivat merkittävämmässä roolissa.

Analyysin toisen vaiheen eli yleisen merkitysverkoston muodostaminen tarkoitti meidän tutkimuksessamme sen selvittämistä, mitkä kotoutumiseen liittyvät keskeiset kokemukset yhdistivät haastattelemiamme nuoria aikuisia. Lehtomaan (2008, 186) mukaan jokaisen haastatellun ilmi tuoma yksilöllinen merkitysten verkosto, joita analyysin ensimmäisessä vaiheessa hahmoteltiin, on esimerkki yleisestä tiedosta, jota ei kuitenkaan voida sellaisenaan yleistää. Näin ollen yleisen merkitysverkoston tulisi sisältää kaikki se, mikä yhdistää eri haastatteluja, mutta toisaalta ei mitään sellaista, mikä on ristiriidassa yksityisten merkitysverkostojen kanssa (Lehtomaa 2008, 185).

Analyysin toiseen vaiheeseen sisältyi meidän tutkimuksessamme suppean haastattelijoukon vuoksi paljon pohdintaa siitä, kuinka olisimme voineet muodostaa yhden tai useamman yleisen merkitysverkoston ristiriidattomasti ja samalla haastateltujen yksityisyyttä kunnioittaen. Kuvioon 6 on koottu yläteemoja käyttäen kaikille haastattelemillemme nuorille aikuisille yhteisesti kotoutumiseen merkittävimmin vaikuttavat edistävät ja estävät tekijät käyttäen samaa määrällistä painotusta kuin yksilökohtaisten merkitysverkostojen kuvauksessa analyysin ensimmäisessä vaiheessa. Kuvioista nähdään, että enemmistö (37 %) kaikista haastatteluaineistossa mainitusta kotoutumiseen edistävästi tai estävästi vaikuttavista tekijöistä liittyi kotoutumisen virallisiin edellytyksiin eli koulutukseen, kielitaitoon ja työhön.

Kuvio 6. Kotoutumiseen vaikuttavien yhteisten tekijöiden määrällinen suhde

Fenomenologisen tutkimusotteen mukaisesti aineiston tulkinta määrittyy analyysin kautta ymmärtämiseksi. Lehtomaan (2008, 189-193) mukaan tulkinta, eli ymmärrys, saavutetaan palaamalla haastatteluaineistoon riittävän monta kertaa ja suhteuttamalla oman ymmärryksen muutoksia aiempaan. Analyysin aikana muodostuneista aineistoa kuvaavista kuvioista ei voidakaan vetää suoria johtopäätöksiä tutkimuksen tuloksista, vaan muodostamamme kuviot ovat osa meidän ymmärrysprosessiamme tutkijoina. Tutkimuksen tulokset on kuvattu luvussa 5.

4.5 Luotettavuus

Pohdimme paljon tutkimuksemme luotettavuutta ja riippumattomuutta sen alkuvaiheesta lähtien. Meidän oli ratkaistava suunnitteluvaiheessa useita eettisiä kysymyksiä, jotka osaltaan ohjasivat tutkimuksemme kulkua. Tällaisia olivat esimerkiksi kysymykset siitä, miten opiskelijoina löytäisimme kohderyhmään sopivat haastateltavat ja miten rajaisimme Maahanmuuttopalveluiden roolin siten, ettei se vaikuttaisi tutkimuksemme tuloksiin. Tiedostamme, että kohderyhmän rajaaminen maahanmuuttopalveluiden asiakkaisiin on vaikuttanut tutkimuksemme tuloksiin. Varmistaaksemme tutkimuksemme luotettavuuden olemme kirjanneet sen kulun yksityiskohtaisesti ja totuudenmukaisesti tähän opinnäytetyöraporttiin.

Tarkoituksenamme on ollut tutkia kokemuksia, siis perehtyä yksilöllisestä koki-
jasta riippuvaisiin, ainutlaatuisiin ilmiöihin. Kokemuksen fenomenologinen tutki-
minen vaatii tekijäänsä huomioimaan kokemusten muodostumiseen ja ilmene-
miseen liittyvät monitahoiset rakenteet. Fenomenologiasta kirjoittaneet Mietti-
nen ym. (2010) nostavat esille esimerkiksi kokemuksen sitoutumisen ympäris-
töön, henkilöhistoriaan sekä ajalliseen ja ruumiilliseen todellisuuteen. Kokemus
voi olla havaittu, kuviteltu tai muistettu (Miettinen 2010, 14). Tieteellistä tutki-
musta tehtäessä tavoitteena on aina luotettavan tiedon tuottaminen. Kuitenkin,
kun tutkimuskohteena on kokemus, määrittyy tiedon luotettavuus kokijan ilmi-
tuomien kokemusten ja tutkijan ymmärryksen perusteella. Lehtomaa (2008,
192) muistuttaa, ettei toisen ihmisen kokemusten ymmärtäminen ole helppoa,
sillä kokemus on kokijalle tosi, mutta henkilökohtaisuudessaan muille toistuma-
ton.

Haastatteluista saamamme aineiston luotettavuutta vahvistaa se, että haastatel-
lut osallistuivat tutkimukseemme vapaaehtoisesti ja ilman suostuttelua. Lehto-
maa (2008, 169) painottaa haastattelun vapaaehtoisuutta ja korostaa, että
suostutellen haastateltavaksi saadun henkilön kanssa on vaikeaa rakentaa vuo-
rovaikutussuhdetta luontevaksi. Perttulan (2008, 137) mukaan fenomenologisen
tutkimusotteen mukaisessa tutkimuksessa tutkijan eettinen velvollisuus on sel-
vittää haastateltaviksi pyydytyille ihmisille, miksi juuri heidän kokemuksena ovat
tutkimuksen kannalta tärkeitä ja jättää osallistumispäätös sitten tutkittaville.
Suostumuslomake, jonka kävimme läpi jokaisen haastattelun kanssa, oli tärkeä
osa luottamuksellisen haastattelutilanteen rakentamisesta (Liite 1). Tietoisuus tut-
kimuksen tarkoituksesta ja oman osallistumisen vapaaehtoisuus vähentävät
syytä kertoa epätosia kokemuksia.

Tavoitteenamme oli tehdä oma roolimme mahdollisimman neutraaliksi haastat-
telutilanteissa. Haastattelutilanteen alussa pyrimme tekemään selväksi, että
roolimme oli opiskelijan, vaikka olimme molemmat toimineet Maahanmuuttopal-
veluissa työntekijänä tai harjoittelijana. Se, että kuitenkin olimme ainakin osalle
haastatelluista tuttuja kasvoja Maahanmuuttopalveluissa, saattoi vaikuttaa luot-
tamuksellisen haastattelutilanteen syntyyn ja haastateltujen avoimuuteen. Kos-
ka olemme molemmat toimineet maahanmuuttajatyössä ja opintojemme kautta

tutustuneet aiheeseen varsin laajasti, omat ennakkotietomme ja käsityksemme kotoutumisesta ja kotoutujista ovat väistämättä vaikuttaneet tämän tutkimuksen kulkuun. Pyrimme kuitenkin haastattelu- ja analyysivaiheessa minimoimaan ennakkokäsitystemme vaikutusta sulkeistamalla. Roolimme tutkijoina oli sekä kuvata että osaltaan myös tulkita keräämäämme aineistoa. Tämän vuoksi emme voineet täysin häivyttää itseämme tutkimuksen tuloksista.

Haastattelu on aineistonkeruumenetelmänä tilannesidonnainen ja ainutkertainen. Vaikka toteuttaisimme saman haastattelun uudelleen samalla kohdejoukolla ja samaa kysymysrunkoa käyttäen, eivät tulokset olisi välttämättä samoja. Haastattelutilanne on sekä haastateltujen että haastattelijoiden osalta sidoksissa muun muassa tunnetiloihin, ympäristöön ja keskinäisen vuorovaikutuksen rakentumiseen. Tutkimuksemme ei ole sellaisenaan siirrettävissä toiseen kohderyhmään. Fenomenologiassa korostetaan yksilön merkitystä – yksikin eri osallistuja muuttaa tutkimuksen tulosta. Yksittäistä kohdejoukkoa tutkimalla on mahdollista saada luotettavaa ja yleistä tietoa, mutta saatua ei voida yleistää koskemaan kohdejoukon ulkopuolisia (Lehtomaa 2008, 186).

Tutkimuksessamme esimerkkeinä käytetyt sitaatit haastatteluaineistosta ovat poimintoja sanatarkoista litteroinneista, joista olemme kuitenkin rajanneet runsaasti täytesanoja lukemisen sujuvoittamiseksi. Täytesanojen suuri määrä alkuperäisissä litteroinneissa on ymmärrettävää, koska haastatellut vasta hakevat omaa tapaansa ilmaista itseään suomen kielellä. Olemme käyneet karsitut sitaatit läpi useita kertoja niitä alkuperäisiin verraten ja uskomme rajauksemme selkiyttävän haastateltujen ilmaisuja.

Tutkimuksemme kantavana eettisenä näkökohtana on ollut haastateltavien yksityisyyden ja anonymiteetin takaaminen. Anonymiteetin säilyttämiseksi emme ole yksilöineet tutkimusaineistomme analyysissä tai tulosten kuvauksessa haastateltujen sukupuolta, ikää tai lähtömaata. Vaikka fenomenologia korostaa yksilön kokonaisvaltaisten elämäkokemusten ymmärrystä (Lehtomaa 2008, 166), olemme omassa tutkimuksessamme joutuneet rajaamaan elämäkokonaisuu- den kuvaamista anonymiteetin säilyttämiseksi.

5 Kokemukset kotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä

Tässä luvussa kuvaamme tutkimustuloksia siitä, millä tekijöillä nuoret aikuiset maahanmuuttajat kokivat olevan merkitystä kotoutumiseensa vaikuttavina edistävinä ja estävinä tekijöinä. Lisäksi kuvaamme, mitä haastatellut toivoivat tulevaisuudeltaan ja tekijöitä, joiden he kokivat vaikuttavan tulevaisuutensa muodostumiseen. Nostamme myös esille omaa tutkimusaiheitamme sivuavia muita tutkimustuloksia tukeaksemme tulostemme ymmärrettävyyttä ja suhteuttaaksemme niitä laajempaan asiayhteyteen.

5.1 Kotoutumisen viralliset edellytykset

Työllistymiseen, kielitaitoon ja koulutukseen liittyvät kokemukset nousivat voimakkaasti esille haastatteluaineistosta ja haastatellut mainitsivat niihin liittyvät kokemukset keskeiseksi osaksi arkeaan. Opiskelua, työllistymistä ja suomen kielen hallintaa pidetään usein myös virallisesti kotoutumisen tärkeimpinä edellytyksinä (esim. Monimuotoinen kunta – elinvoimainen kunta 2010, 10).

Suomen kielen osaamisen merkitys tuli vahvasti esiin haastateltujen puheessa. Kielitaitoon liittyvät kokemukset olivat ristiriitaisia: kielitaito koettiin tärkeänä, mutta kielen oppiminen vaikeana. Osa haastatelluista mainitsi erikseen suomen kielen hankaluuden. Oppimista vaikeuttavina tekijöinä mainittiin myös koulussa opitun kielen ja puhekielen suuri eroavaisuus sekä oma elämäntilanne. Yksi haastatelluista kertoi olevansa tekemisissä pääosin omaa äidinkieltään puhuvan väestön kanssa, eikä kokenut voivansa aloittaa kommunikaatiota suomenkielisten kanssa oman kielitaitonsa vähyyden vuoksi. Osalle haastatelluista kielitaitoon liittyvät kommunikaatiovaikeudet olivat Suomessa asumisen alkuvaiheessa tuottaneet negatiivisia kokemuksia heidän asioidessaan kaupassa ja käyttäessään julkisia palveluita. Kaikki kokivat oman kielitaitonsa vielä puutteelliseksi, ja osalle haastatelluista käsitys oman kielitaidon heikkoudesta aiheutti tyytymättömyyttä itseä kohtaan.

Suomen kielen oppimiseen liittyi myös myönteisiä kokemuksia. Yksi haastatelluista oli opiskellut suomea jo lähtömaassaan ja koki kielitaitonsa edelleen kehittyneen muuton jälkeen. Toinen haastatelluista kertoi oman kiinnostumisensa kielen oppimisesta auttaneen häntä nopeampaan oppimiseen. Myös aktiivinen

kielen käyttäminen ja kuunteleminen niin kaupungilla liikkuessakin kuin viranomaisten kanssa asioidessakin olivat osa hänen kielenoppimisen strategiaansa. Tulevaisuuteen liittyen kielitaito nähtiin edellytykseksi ammatin hankkimiselle.

Opiskelu mainittiin haastateltujen puheessa keskeisenä tulevaisuuden rakennusaineena. Kaikki haastatelluista joko opiskelivat tai halusivat aloittaa opiskelun. Syiksi opiskeluun mainittiin kielitaidon parantaminen, suomalaisen tutkinon hankkiminen, oman ammattitaidon kehittäminen sekä ennen kaikkea työllistyminen. Vaikka haastatellut kertoivatkin tavoitteista ja odotuksista, joiden toivoivat opiskelun kautta täyttyvän, ei opiskelu sinänsä esiintynyt heidän puheessaan erityisen myönteisessä valossa. Kaksi haastateltavista mainitsi opiskeluun liittyvän pakon tunteen: he kokivat, että omista toiveistaan riippumatta heillä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin opiskella. Myös se, mitä kurssien loppumisen jälkeen tapahtuisi, pelotti yhtä haastatelluista, joka kuvasi ajatuksiaan kurssin loppumiseen liittyen näin:

Haastateltava 2: Se on joka päivä sellainen paino sisällä. Mitä voin tehdä?

Epävarmuus siitä, mitä kotoutumiskoulutuksen jälkeen tapahtuu, nousi esiin myös Imad Kawanin (2010, 54) pro gradu –tutkielmassa, jossa hän selvitti maahanmuuttajien näkemyksiä ja kokemuksia kotoutumiskoulutuksen vaikutuksista suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisessa. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta tutkinut Suokonautio (2008) on puolestaan kiinnittänyt huomiota nuorten maahanmuuttajien oppimisen motivaatioon. Hänen tutkimuksensa mukaan nuorilla maahanmuuttajilla on intoa ja halua pyrkiä eteenpäin, mutta joskus oikeaa tietä on vaikea löytää. (Suokonautio 2008, 83.) Huoli tulevaisuuden suhteen on ymmärrettävä, jos tiedossa on, ettei oma yrittäminenkään riitä aina pääsemään kiinni yhteiskunnan täysipainoisen jäsenyyden kannalta merkittäviksi tekijöiksi hahmottuvaan opiskeluun ja työhön. Myös sisäiset vaikeudet, kuten rasismien kokemukset ja huoli perheenjäsenistä, voivat yhdessä ulkoapäin tulevien esteiden ja ongelmien kanssa hidastaa tavoitteiden saavuttamista (Sugandi 2003, 75-76).

Työharjoittelut nousivat esille hyvinä kokemuksina puolella haastatelluista. Yksi haastatelluista kertoi olleensa kahdesti samassa työharjoittelupaikassa kotoutumisensa eri vaiheissa. Jälkimmäisellä kerralla hän oli saanut positiivista palautetta kielitaitonsa kehittymisestä etenkin työntekijöiltä, jotka olivat tavanneet hänet ensimmäisellä työharjoittelujaksolla, ja haastateltu piti tätä kokemusta arvokkaana ja kannustavana.

Kaikki haastatellut mainitsivat työllistymisen yhtenä tulevaisuuden toiveena. Oman työllistymisen lisäksi yksi haastatelluista toivoi myös puolisonsa löytävän työpaikan. Työllistymiseen liittyivät ajatukset turvallisuudesta, omasta rahasta ja siitä, että kaikki on hyvin.

Haastateltava 2: Ja toivottavasti viiden vuoden päästä se kaikki on järjestetty, että on perhe, on lapsi, on palkka että minä voin, en tiää, ostaa joku kesämökki. Järven rannalla.

Työn saamiseen ei suhtauduttu itsestäänselvyytenä, vaan siihen liittyi epävarmuutta. Yksi haastatelluista kertoi haluavansa mennä töihin, mutta ymmärtävänsä, ettei se ole helppoa.

Haastateltava 4: Näiden asioiden saavuttamiseksi täytyy tehdä paljon työtä --.

Haastatelluista yksi mainitsi saaneensa jo tuntumaa suomalaiseen työelämään työharjoittelun kautta ja kiinnittäneensä erityisesti huomiota esimiehen suhtautumiseen työntekijöihin kuin vertaiseen. Esimiehen kanssa pystyi juttelemaan, ja hän oli aivan tavallinen ihminen. Kokemus oli tilannetta entiseen kotimaahansa ja työnantajaansa vertaavalle haastatellulle uusi, mutta positiivinen.

Tutkimuksemme haastatteluissa ammatin puuttuminen ja heikko kielitaito mainittiin työllistymistä vaikeuttavina tekijöinä. Eräs haastateltu arveli yhdessä vaiheessa haastattelua saavansa opiskelun jälkeen ehkä työpaikan, mutta mainitsi myöhemmin työpaikan saamisen myös pakkona. Lisäksi yksi haastatelluista mainitsi yllättyneensä suomalaiseen työnhakukulttuuriin kuuluvasta tavasta hakea töitä suoraan työpaikoista itsensä ja osaamisensa esittelemällä, vaikka varsinaisena vaikeutena hän ei tätä lähtömaansa käytännöistä poikkeavaa tapaa pitänyt.

Ilpo Kurosen ja Tiina Savuahan (2006) ovat tutkineet Mikkelin seudulla toteutetun Kontakti - maahanmuuttajien työllistymisen tukiprojektin kautta työikäisten maahanmuuttajien sijoittumista koulutukseen ja työelämään, heidän tulevaisuussuuntautumistaan ja elämönhallinnan kehittymistään. Kurosen ja Savuahan tutkimuksen (2006, 118) tuloksista käy ilmi, että suomen kielen osaamista pidetään keskeisenä kriteerinä kotoutumisessa, työllistymisessä ja koulutuksessa. Työpaikan saaminen puolestaan edistää kotoutumista ja vaikuttaa positiivisesti elämän suunnitteluun ja hallintaan. Omat tutkimustulokset vaikuttavat samankaltaisilta kuin Kurosen ja Savuahan – kielitaidon merkitys nousee maahanmuuttajien käsityksissä kotoutumisen onnistumisesta korkealle ja työ koetaan avaimena tulevaisuuteen.

5.2 Sosiaaliset suhteet

Omana teemanaan haastatteluista erottuivat sosiaalisiin suhteisiin liittyvät kokemukset. Haastateltujen omalla henkilöhistorialla, perheellä ja kavereilla koettiin olevan pääasiassa kotoutumista edistäviä vaikutuksia. Yksinäisyydellä koettiin olevan kotoutumista estävä vaikutus, mikä liittyi myös kaverei- ja perhesuhteisiin.

Haastatelluista kaksi mainitsi omasta henkilöhistoriastaan kotoutumiseen myönteisesti vaikuttavia tekijöitä. Yhden haastatellun isovanhemmista osa oli ollut suomenkielisiä, ja hän oli koko elämänsä ajan ajatellut perheensä jossain vaiheessa muuttavan Suomeen. Toinen haastateltu puolestaan koki itsenäisesti tekemänsä päätöksen Suomeen muutosta myönteisenä ja Suomeen sopeutumisesta helpottavana asiana. Hän alleviivasi irrottautumista lähtömaasta mainitsemalla, ettei halua palata asumaan sinne, eikä välttämättä edes juuri käydä siellä.

Suhteet ystäviin, tuttaviiin ja muihin ihmisiin yleensä yhdistyivät haastateltujen kokemuksissa sosiaalisen aspektin lisäksi kielitaidon paranemiseen. Kaksi haastatelluista kertoi suomalaisten auttavan suomen kielen puhumisessa – toinen haastateltava mainitsi erikseen suomalaiset naapurinsa, toinen ihmiset kadulla ja vanhukset.

Haastateltava 4: *Se on hyvä jos ihmiset auttaa minua, koska nyt minä tarvitsen ihmisiä auttamaan minua puhuu kieli... jos minä tarvitsen tavata ihmisiä, se auttaa.*

Yksi haastatelluista mainitsi tärkeinä myös ne ystävänsä, joiden kanssa hän voi puhua äidinkieltään. Sosiaalisiin suhteisiin liittyi kuitenkin myös menetyksen ja pettymyksen kokemuksia. Muuttuvien elämäntilanteiden vuoksi osa ystävyys-suhteista on luonteeltaan tilapäisiä. Yksi haastatelluista koki ystävyystymisen suomalaisten kanssa vaikeaksi. Esimerkkinä hän käytti tilannetta, jossa suomalaiset juttelevat yhtenä päivänä, mutta eivät enää seuraavana. Hän mainitsi myös suomalaisen tavan vain tervehtiä kohteliaisuudesta jatkamatta keskustelua sen enempää.

Haastatelluista ne, joiden perheenjäseniä asui Suomessa, kokivat heiltä saadun tuen positiivisena. Sukulaisilta oli saatu apua niin käytännön asioissa kuin Suomeen sopeutumisessakin. Sukulaiset olivat auttaneet yhtä haastatelluista myös suomen kielen oppimisessa. Yksi haastatelluista nimesi perheeseen liittyen myös Suomeen sopeutumista vaikeuttavia tekijöitä, jotka johtuivat perheen sen hetkisestä sisäisestä roolijaosta ja jonka hän näki olevan tilapäisen. Tulevaisuuteen liittyvät toiveet perheen osalta koskivat aviopuolisoa ja lasten saamista sekä vierailua lähtömaassa.

Haastatelluista kaksi mainitsi kokeneensa Suomessa yksinäisyyttä. Erityisesti yksinasuminen koettiin vaikeaksi. Toinen yksinäisyydestään kertoneista haastatelluista kuvasi kokemuksiaan näin:

Haastateltava 4: *Jos olen joka päivä yksin kotona, se sattuu sydämeen. Elämä menee, huonosti, tulee ajatuksia mitä voi tapahtua.*

Maahanmuuttajien kokemasta yksinäisyydestä on kirjoittanut itsekin maahanmuuttajataustainen Polina Kapylova. Kapylova (2011) kuvaa uuteen maahan sopeutuvan ajatuksia näin: *Olen erilainen, olen kaikille tuntematon ja yhteiskunnallisesti olematon, en osaa kieltä, en osaa toimia ilman toisten neuvoja. Elätkö ikinä kuten muut? Selviydynkö arjessa? Osaanko kirjoittamattomia sääntöjä?* Näistä alkuvaiheen kuulumattomuuden tunteista syntyy Kapylovan mukaan kuukausien kuluessa yksinäisyys, jonka laatu ja aste vaihtelevat oleskelun myötä. Hän ymmärtää yksinäisyyden maahanmuuttoon kuuluvaksi luonnolliseksi ja

alkuvaiheessa terveelliseksikin tunteeksi, joka voi ajan myötä hävitä, mutta myös pahentua. Neuvona maahanmuuttajien yksinäisyyttä kohtaaville Kapylova kehottaa varomaan holhoavaa asennetta – enemmän apua on mahdollisuudesta tasavertaisesti ja vapaasti kertoa kokemuksistaan ja tunteistaan. (Kapylova 2011, 121-123, 129.)

5.3 Suomalainen yhteiskunta

Suomalaisen yhteiskunnan voidaan sanoa vaikuttavan maahanmuuttajien elämään monella tasolla (esim. Rätty 2002, 114). Suomalaisuus ja yhteiskunnan rakenteet näyttäytyvät niin henkilökohtaisten suhteiden tasolla, kuin virallisen maahanmuuttopolitiikan tasolla esimerkiksi maahanmuuttajiin suunnattujen toimenpiteiden kautta. Lisäksi yhteiskunnan yleiset asenteet ja ilmapiiri välittyvät myös maahanmuuttajille (Rätty 2002, 114).

Tutkimuksemme haastateltujen nuorten aikuisten mainitsemat suomalaisiin, suomalaisuuteen ja suomalaiseen yhteiskuntaan liittyvät kokemukset olivat sekä myönteisiä että kielteisiä. Hyvinä asioina esille nousivat useissa haastattelussa Suomen rauhallisuus ja turvallisuus. Myös Suomen kaupunkirakentamisen esteettömyys mainittiin. Haastattelemamme pienen lapsen vanhempi koki, että liikkuminen lapsen kanssa julkisissa liikennevälineissä ja kaupunkiympäristössä on helpompaa ja houkuttelevampaa siihen verrattuna, mitä se olisi ollut heidän lähtömaassaan. Haastateltu kokikin, että hänen elämänsä on ollut monipuolisempaa Suomessa, kuin se olisi ollut kotiin jäävänä vanhempana hänen lähtömaassaan.

Uusina ja yllättävinä kokemuksina Suomessa mainittiin esimerkiksi terveydenhoitojärjestelmä, ruoka ja ilmasto. Osalle haastatelluista talven pimeys ja kylmyys tulivat yllätyksinä. Kaksi haastatelluista kertoi talveen tottumisen olleen vaikeaa, ja sitä pidettiin jopa ärsyttävänä. Haastatteluhetkellä he kuitenkin kertoivat olevansa tottuneita ilmastoon ja myös suomalaiseen ruokaan.

Jenni: Onko ollut jotain yllätyksiä, kun olet tänne tullut?

Haastateltava 4: Joo --. Kun minä tulín, minä joka päivä -- odotan, minä sanon, milloin aurinko tulee. Koska joka päivä aamulla ei ole aurinkoa, iltapäivä ei ole aurinkoa, koko päivä se on pimeä. Mietin, mitä tapahtuu. Ja sitten kohta myös tulee lunta. Oli ensimmäinen

elämän lunta. Oi, että! Joka päivä sanoin, minä en jaksakaan tätä elämää. Ja joka ihminen sanoi minulle kyllä, että sitä lunta tulee ja se on kyllä kylmää, mutta kohta tulee kesä. -- Mutta nyt minä osaan kaikki -- ilmat.

Kotoutumiseen liittyvänä haasteena nousi esille myös suomalaisten hiljaisuus. Haastatellut mainitsivat tietävänsä, miten tärkeää puhuminen suomalaisten kanssa olisi suomen kielen oppimisen kannalta. Haastatelluista kaksi kuitenkin koki, että vuorovaikutuksen luominen on useimmiten heidän oman aktiivisuutensa varassa – jos he ovat itse hiljaa, myös suomalaiset ovat hiljaa.

Toisena haasteena mainittiin kaikissa haastatteluissa itsenäisyyden korostaminen. Yksi haastatelluista muotoili kokemuksensa niin, että hänen on täytynyt oppia olemaan Suomessa itsenäinen, vaikkei se olekaan osa hänen perusluonettaan. Lähtömaassaan hän oli tottunut tekemään päätöksiä osana yhteisöä. Suomessa hän koki joutuvansa olemaan yksinään ja miettimään tulevaisuuttaan ilman yhteisön tukea. Myös Kawanin (2010, 42) tutkimuksesta nousee samansuuntaisia huomioita. Hänen tutkimukseensa osallistuneet kokivat usein tietämättömyytensä suomalaisen elämän arjesta vaikeuttavan omien asioiden hoitamista.

Suomalaiseen kulttuuriin kuuluva alkoholin käyttö ja tupakointi mainittiin nuoria maahanmuuttajia suomalaistaustaisista ikätovereistaan erottavana tekijänä. Yhdellä haastatelluista oli kokemus, että hänet oli jätetty kaveripiiriin ulkopuolelleen sen vuoksi, ettei hän käyttänyt päihteitä. Myös Kawanin tutkimuksessa kotoutumiskoulutukseen osallistujissa tapa juhlia alkoholia käyttäen herätti hämmennystä (Kawani 2010, 52).

Viranomaisten toiminta koettiin kaikissa haastatteluissa positiivisena. Haastatteluissa, joissa viranomaiset tulivat puheeksi, asiakaspalvelijoiden asenteiden ja palvelun mainittiin olevan pääasiassa ystävällistä ja palveluallista. Viranomaisten kanssa asioidessaan haastatelluille oli tullut olo, että asiat järjestyvät. Myös muiden palveluntarjoajien kanssa asioidessa haastatelluille oli pääosin positiivisia kokemuksia. Toisaalta yksi haastateltavista piti hyvänä myös sitä, että usein on mahdollista valita henkilö, jonka luona asioi.

Kotoutumisen alkuvaiheessa tärkeimpänä viranomaistukena mainittiin Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden Maahanmuuttopalvelut. Lähes kaikki haastatellut mainitsivat saaneensa sieltä riittävästi tietoa kaikista omaan muuttoonsa liittyvistä asioista. Etenkin haastateltu, joka ei ollut kotoutumisaikanaan ollut työttömänä työnhakijana, koki maahanmuuttajien ohjaajan tuen ja palveluohjauksen tärkeäksi.

Kaikissa haastatteluissa nousi esille kotoutumista tukevia palveluita. Kielikurssit, työharjoittelut, kolmannen sektorin järjestämä ryhmätoiminta ja kaupungin avoin päiväkotitoiminta nimettiin esimerkkeinä. Yksi haastatelluista kehui avoimen päiväkodin ystävällistä ja viihtyisää ympäristöä. Asioimistulkin tuki mainittiin tärkeänä yhdessä haastattelussa.

Kolme neljästä haastatellusta koki viranomaiset tukiverkostonaan myös tulevaisuudensuunnitelmiinsa liittyen. Sekä Maahanmuuttopalvelut että työ- ja elinkeinotoimisto mainittiin palveluina, joista haastatellut uskoivat saavansa tarvitsemaansa tukea ja ohjausta koulutukseen ja työllistymiseen liittyen.

5.4 Käsitteet itsestä ja muista

Neljäntenä haastatteluissa esille tulleet teemat olivat haastateltujen kokemukset tyytyväisyydestä arkeen ja näkemykset omista ominaisuuksistaan ja elämäntilanteestaan. Toisaalta samaan teemaan kuuluivat myös haastateltujen erilaiset negatiiviset kokemukset sekä kokemukset ja oletukset toisten ihmisten asenteista.

Enemmistö haastatelluista nuorista aikuisista maahanmuuttajista ilmaisi tyytyväisyytensä omaan nykyiseen elämäntilanteeseensa. Haastatellut kokivat oman elämänsä Suomessa sujuneen hyvin ja toivoivat elämänlaatunsa jatkuvan samanlaisena tulevaisuudessa. Erityisinä tyytyväisyyden aiheina arkielämässä mainittiin turvallinen ja siisti elinympäristö ja se, että Suomeen muuton jälkeen on ollut riittävästi tekemistä.

Haastateltava 2: -- Onnellinen olin, koska -- mulla ei oo niin paljon vapaa-aikaa. Siis, ei oo niin paljon aikaa istumassa kotona. Se oli hyvä juttu. Se on hyvä, koska jos sinä olet ihan yksin kotona omista ajatuksissa, se on vaikeampi.

Osa haastatelluista oli myös vertaillut omaa tilannettaan muiden tuntemiensa maahanmuuttajien tilanteeseen. He kokivat oman muuttonsa ja etenkin kotoutumisen alkuvaiheen sujuneen helpommin ja paremmin kuin esimerkiksi aiempina vuosikymmeninä Suomeen muuttaneiden sukulaistensa kohdalla.

Toisaalta jokapäiväinen elämä voitiin kokea myös hankalana. Vastuun kantaminen yksin omasta elämästä uudessa elinympäristössä tuli esille haasteena useimmissa haastatteluissa. Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastatellut kertoivat kohdanneensa Suomessa myös kielteisiä asenteita, epäasiallista kohtelua tai suoranaista väkivaltaa. Lievimmillään mainitut huonot kokemukset liittyivät väärinymmärryksiin asiakaspalvelutilanteissa. Oma puutteellinen kielitaito ja vieraat käytännöt esimerkiksi julkisen sektorin palveluissa olivat aiheuttaneet yhdelle haastatelluista mielipahaa ja asiakaspalvelijan taholta asiatonta käytöstä. Rajuimmillaan kohdattujen ennakkoluulojen mainittiin yhdessä haastattelussa ilmenneen rasistisena rikoksena. Haastatelluista osa oli kohdannut myös kaduilla rasistista huutelua.

Lähes kaikki haastateltujen kertomat negatiiviset kokemukset sijoittuivat kotoutumisen alkuvaiheeseen. Muistellessaan haastatteluhetkellä kokemuksiaan haastatellut suhtautuivat niihin pääasiassa neutraalisti tai löysivät jopa huumoria läpikäymistään tilanteista. Myös viranomaistahoilta, kuten poliisilta, saatu tuki oli vahvistanut käsitystä Suomesta turvallisenä ja tasa-arvoisena maana huonoista kokemuksista huolimatta.

Suomen kieleen liittyi kahden haastatellun mainitsemana erityisiä sosiaalisia haasteita. Suomen kielen puhuminen erityisesti toisille nuorille jännitti yhtä haastatelluista, koska vaarana on, että kuulija pilkkaa hänen puhetapaansa. Toinen haastattelemistamme nuorista aikuisista pohti kielitaidon parantumisen mukanaan tuomia haasteita. Hän kertoi, että kun hän ymmärtää yhä enemmän mitä ympärillä puhutaan, hän myös väistämättä pohtii enemmän, mitä suomalaiset ajattelevat ja tuntevat. Liebkind ym. (2004) ovat tutkineet Suomessa asuvien venäläisten, virolaisten ja etniseltä taustaltaan suomalaisten maahanmuuttajien kotoutumista, elämänlaatua ja syrjäytymistä. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien kotoutumisen edistyminen ja kielitaidon parantuminen voivat altistaa maahanmuuttajia syrjinnän kokemuksille. Kielitaidon lisääntyessä maa-

hanmuuttaja voi helpommin tunnistaa sanallista syrjintää puheessa tai kirjoituksissa ja tulkita tapahtumia herkemmin syrjinnäksi. (Liebkind 2004, 286.)

Tulevaisuuden näkymät haastattelemlamme nuorilla aikuisilla olivat varovaisen optimistiset. Useimmat sanoivat, etteivät osaa tai halua edes arvata tai suunnitella elämäänsä viiden vuoden päähän. Osa kuitenkin tunsi, että kaikki tulee heidän kohdallaan menemään hyvin ja positiivinen elämäkatsomus välittyi haastatteluista. Yksi haastatelluista uskoi, että jos ihmisellä on päämäärä, tulee hänen eteensä aina toisia ihmisiä, jotka voivat häntä auttaa kohti päämäärää. Toisaalta toinen haastateltu totesi, ettei kannata liikaa edes miettiä, mitä elämässä tulee tapahtumaan. Kun antaa elämän kulkea omaa rataansa, asiat tuntuvat hänen mielestään sujuvan suurempaan ja helpommin.

Haastatelluista kolme neljästä nimesi omiksi vahvuuksikseen itsenäisyyden ja siihen liittyvät ominaisuudet. He kokivat, että he itse ja heidän oma motivaationsa ovat tärkeitä tekijöitä heidän oman tulevaisuutensa muodostumisen kannalta. Haastatteluista välittyi haastateltujen usko siihen, että he voivat omilla toimillaan, myönteisellä asenteellaan ja itseluottamuksellaan saavuttaa niitä asioita elämässään, joista haaveilevat.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia nuorten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskokemuksia. Neljää nuorta aikuista maahanmuuttajaa haastattelella saimme tutkimuksemme aineiston. Fenomenologiaan pohjaavan aineiston analyysin tuloksissa esille nousivat erityisesti kielitaitoon, koulutukseen ja työllistymiseen liittyvät kokemukset. Myös sosiaalisilla suhteilla, suomalaisella yhteiskunnalla ja nuorten aikuisten maahanmuuttajien käsityksillä itsestään ja muista koettiin olevan sekä kotoutumista edistäviä että estäviä vaikutuksia.

Opinnäytetyössämme tutkimme myös, millä tekijöillä koetaan olevan vaikutusta kotoutujien tulevaisuuden kannalta. Tutkimuksemme tuloksista kävi ilmi, että haastattelemlamme nuorilla aikuisilla on tulevaisuuteensa realistisen positiivinen asenne ja yhteinen päämäärä: opiskelu ja kielitaidon kartuttaminen sekä näiden kautta työllistyminen. Kolme neljästä haastatellusta koki saavansa tule-

vaisuuden suunnitelmiensa suhteen ohjausta ja neuvontaa viranomaisilta, kuten työ- ja elinkeinotoimistosta ja Maahanmuuttopalveluiden työntekijöiltä. Haastatellut luottivat itseensä ja omiin ominaisuuksiinsa oman tulevaisuutensa rakentajina.

Kotoutumista edistävinä tekijöinä haastatteluista välittyi erityisesti tyytyväisyys nykyiseen elämäntilanteeseen, kokemus sukulaisista, ystävistä ja kavereista, jotka ovat auttaneet arjessa ja kielen oppimisessa, sekä toimiva palvelujärjestelmä. Haastatellut pitivät elämäänsä Suomessa turvallisena ja kokivat, että asiat olivat heidän kohdallaan sujuneet hyvin Suomeen muuton jälkeen.

Kotoutumisen haasteina haastatteluissa mainittiin yksinäisyys ja vaikeus luoda sosiaalisia suhteita etenkin suomalaisten kanssa. Suomalaiset mainittiin hiljaisiksi, ja vuorovaikutuksen aloitteen ja ylläpitämisen koettiin olevan usein haastatellun vastuulla. Suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumista vaikeuttavana tekijänä kaikki haastatellut kertoivat kokeneensa viranomaisten toiminnasta sekä yhteiskunnasta huokuvan vaatimuksen itsenäisyyteen päätöksenteossa omiin elämänvalintoihin liittyen. Kaikki haastatellut yhtä lukuun ottamatta mainitsivat myös kokeneensa syrjintää, rasismia tai väkivaltaa Suomeen muuttonsa jälkeen.

Osalle haastatelluista Suomen ilmasto oli yllätys ja alussa se hämmensi ja jopa ärsytti. Kertomukset pohjoiseen ilmastoon ja vuodenaikojen vaihteluun sopeutumisen vaikeudesta eivät ole epätavallisia maahanmuuttajien kokemuksia kuvaavissa tutkimuksissa. Ekberg-Kontulan (2000, 21) haastattelemat afrikkalais-taustaiset naiset muistelivat, miten hirvittävänä he aluksi pitivät pitkään kestävästä kylmää talveä ja pimeää aikaa. Kapylova (2011, 124) puolestaan kuvaa iranilaismiehen kokemusta pohjoissuomalaisen talven tukahduttavuudesta eräänlaisena väliaikaisena kuolemana. Pohdimme, kuinka paljon maahanmuuttajat saavat kotoutumisensa alkuvaiheessa tietoa suomalaisesta ympäristöstä ja erilaisista vuodenaajoista. Tottuminen erilaiseen ilmastoon vie aikaa, eikä vuodenaikojen vaihtelusta kertominen voi mitenkään vastata niiden omakohtaista kokemista. Ehkäpä erilaisten vuodenaikojen tekeminen tutuksi vaikkapa valokuvien tai audiovisuaalisen aineiston avulla ja niiden keston selkiyttäminen esi-

merkiksi kalenteria apuna käyttäen voisi kuitenkin helpottaa uuden ilmaston kohtaamista.

Haastateltujen mieliin vaikuttivat tulosten perusteella iskostuneen hyvin kotoutumiselle virallisesti asetetut tavoitteet, jollaisiksi kielen oppiminen, ammatillinen koulutus ja työllistyminen on kirjattu muun muassa Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa (2011, 30). Kotoutumista edistäväillä toimenpiteillä, kuten kotoutumissuunnitelmilla, kielikursseilla ja työharjoittelulla voi kuitenkin olla eri merkitys yhteiskunnalle kuin yksilölle. Tästä kertoo esimerkiksi yhden haastatellun kokemus siitä, miten onnellinen hän on, kun on paljon tekemistä (kielikurssit, työharjoittelu), eikä hänen tarvitse istua yksin kotona omissa ajatuksissaan. Yksilölle erilaiset kotoutumista edistävät toimenpiteet voivat näyttäytyä ensisijaisesti sosiaalisesti ja henkisesti merkittävinä osallisuuden muotoina.

Tutkimuksemme oli työelämälähtöinen, ja sen suunnittelussa olivat alusta asti olleet mukana Eksoten Maahanmuuttopalveluiden työntekijät. Tutkimuksemme tavoitteena olikin tuottaa tietoa, jota voitaisiin hyödyntää asiakastyön kehittämisessä paitsi Maahanmuuttopalveluissa, myös muissa monikulttuurista työtä tekevissä palveluissa. Haastatellut kokivat saaneensa riittävästi tietoa, ohjausta ja neuvontaa eri viranomaisilta, kuten Maahanmuuttopalveluilta, työ- ja elinkeinotoimistosta, maistraatista sekä Kelasta maahanmuuttonsa jälkeen. Kaikki haastatellut olivat osallistuneet useampiin kotoutumista tukeviin toimenpiteisiin tai palveluihin, vaikka heidän elämäntilanteensa erosivat toisistaan. Etenkin työharjoittelut nousivat haastatteluissa esiin positiivisessa sävyssä.

Haastatelluista useimmat löysivät kielikoulutuksesta ja opiskelusta myös nurjia puolia. Yksi haastatelluista sanoi, ettei kielikoulutuksessa opi riittävästi arkipäiväisessä elämässä tarvittavaa ”kadun kieltä”. Lisäksi suomalaisiin tutustumista opiskelun kautta pidettiin hankalana. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuus- katsauksessa (2010) tavoitteena on mainittu etnisen nuorisotyön kehittäminen ja lisääminen. Katsauksessa on erikseen mainittu esimerkiksi yhteisten harrastustoimintojen tärkeys suomalais- ja maahanmuuttajanuorten kesken (Osaava ja luova Suomi 2010, 21). Pohdimme haastatteluaineistostamme noussutta yksinäisyyden kokemusta ja vähäisiä mainintoja suomalaisista ystävistä tai tuttavista sekä nuorisotyön mahdollista roolia sosiaalisten suhteiden muodostamisen

tukena. Omat haastateltavamme ovat kuitenkin pääosin jo sen ikäisiä, ettei nuorisotyö kosketa heitä. Nuorten aikuisten ystävyysuhteet muodostuvat yleensä opiskelu- ja työelämässä, ja jääminen näiden elämän osa-alueiden ulkopuolelle voi tehdä omaa ikäryhmää edustavan sosiaalisen verkoston löytämisestä varsin haastavaa. Opetusministeriön maahanmuuttopoliittisten linjausten mukaan kotoutuminen edellyttää maahanmuuttajien ja pääväestön kohtaamista ja keskinäistä vuorovaikutusta. Esimerkiksi taide, kulttuuri ja liikunta voivat toimia yhteistoiminnan ja vuorovaikutuksen mahdollistajina ja tukea samalla maahanmuuttajia aktiiviseen kansalaisuuteen (Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset 2009, 26). Ehkäpä juuri näiden sektoreiden varaan voitaisiin rakentaa toimintaa, joka tukisi jo aikuistuneita nuoria maahanmuuttajia sosiaalisten suhteiden luomisessa – myös valtaväestöön.

Vaikka haastatellut nimesivät tulevaisuuden toiveikseen opiskelun ja työllistymisen, puolella haastatteluista sekä opiskelun jatkamiseen ja työllistymiseen mainittiin liittyvän tunne pakosta. Ehkäpä tämä kertoo jotakin niistä paineista ja ristiriidoista, jotka nuorta maahanmuuttajaa kohtaavat: työ ja kouluttautuminen tunnistetaan vahvasti edellytyksiksi suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumiselle, vaikka samalla tiedostetaan, miten hankalaa työelämään pääseminen voi olla ja tunnetaan turhautumista esimerkiksi siitä, että lähtömaassa hankittu koulutus ei säilytä arvoaan Suomessa. Sama ilmiö on noussut esille Suokonaution (2008) tutkimuksessa maahanmuuttajien kokemuksista kotoutumiskoulutuksesta, kun haastatellut kertoivat, kuinka heidän ”täytyy mennä” ja ”pitää hakea” kursseille. Suokonaution mukaan pakon tunteen ja sanavalintojen takana on dialogin puute viranomaisten ohjauksen ja maahanmuuttaja-asiakkaan kohdassa. Tällaisissa tilanteissa asiakas voi jäädä tietotulvan alle, jolloin hänen on vaikea tehdä päätöksiä omista lähtökohdistaan (Suokonautio 2008, 80).

Dialogin ja vuorovaikutuksellisuuden puute voi näkyä myös monikulttuuristuvassa työelämässä. Suomessa asuvien ja työskentelevien maahanmuuttajien kansalaisuuden rakentumista työyhteisön arjessa tutkinut Marja Katisko (2011) muistuttaa, että maahanmuuttajat tuovat mukanaan työvoimansa lisäksi aina myös kulttuurinsa ja oman alkuperänsä. Myös työmarkkinat ovat kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti muotoutuneet. Katiskon mukaan kyse ei olekaan vain siitä,

että maahanmuuttajien tulisi oppia oikea asenne ja suomalaisten työpaikkojen kulttuurikoodit, vaan kyseessä on kaikkien suomalaisissa työyhteisöissä työskentelevien – niin valtaväestön kuin maahanmuuttajienkin – välinen vuorovaikutuksellinen suhde (Katisko 2011, 12).

Pohdimme haastateltujen kokemuksia analysoidessamme, millaista on elää yhteiskunnassa, jossa polut ja tavat omien tulevaisuuden toiveiden saavuttamiseksi eroavat kasvukulttuurissa opituista. Haastattelemiemme maahanmuuttajien käsitykset tulevaisuuden hyvästä elämästä eivät olleet mitenkään poikkeuksellisia vaikkapa omiin tulevaisuuden toiveisiimme verrattuina: työ taloudellisen itsenäisyyden turvaajana ja perheen hankkiminen ovat nuorten ihmisten tavallisia toiveita varmasti ympäri maailman. Suomeen lapsuusiän jälkeen muuttava henkilö ei ole kuitenkaan voinut sisäistää täällä kasvaneen tavoin suomalaisen yhteiskunnan tapoja edetä kohti toivomaansa tulevaisuutta. On mahdollista, että aiemmin omaksutut strategiat hyvän elämän saavuttamiseksi eivät täällä pädekään. Tällöin keinot edetä elämässä on opeteltava uudestaan. Mietimme, kuinka paljon tällaisessa tilanteessa on mahdollista tehdä omia, mahdollisesti luovia ja persoonallisia ratkaisuja – kuinka paljon yksilön tulevaisuuden suunnittelu perustuu hänestä riippumattomille seikoille, kuten työvoiman tarpeelle tietyillä aloilla. Ovatko maahanmuuttajan oikeudet ja mahdollisuudet rakentaa tulevaisuuttaan tasa-arvoiset suhteessa kantaväestöön?

Tutkimukseemme osallistuneilla nuorilla oli erilaisia käsityksiä tulevaisuudestaan. Joku nimesi varsin tarkoin niitä asioita, joita tulevaisuudelta odottaa, joku taas kertoi pohtivansa vielä mitä haluaa. Tulevaisuudennäkemyksen eriaistaiseen tarkkuuteen vaikuttavat lukuisat seikat, kuten ikä, eletyn elämän sisällöt, persoona ja nykyinen elämäntilanne. Riippumatta siitä, kuinka tarkkaan haastatellut osasivat tai halusivat nimetä odotuksiaan, välittyi heidän kertomastaan selkeästi se ajatus, että he ottivat tosissaan tulevaisuutensa rakentamisen Suomessa. Yksi haastatelluistamme puki sanoiksi lähtökohtansa elämän rakentamiseen uudessa ympäristössä:

Haastateltava 2: Mutta kun minä olin muuttanut tänne, minä halusin aloittaa joku uusi elämä.

Polina Kapylova (2011) kirjoittaa, että riippumatta siitä, onko uuteen maahan muuttava ihminen taustaltaan pakolainen vai siirtolainen, on muutossa aina kyse henkilökohtaisesta taistelusta, jonka tavoitteena on uudenlaisen elämän aloittaminen uudessa maassa. Taustasta riippumatta odotukset ovat samankaltaiset: että elämä järjestyisi ja että voisi menestyä uudessa maassa, sekä tutustua uuteen kulttuuriin, ihmisiin ja elämänmuotoihin kuitenkin entiseen kotimaahan liittyvät hyvät ja kannattelevat muistot säilyttäen. (Kapylova 2011, 121.) Emme voi tietää, haluavatko kaikki uuteen maahan muuttavat juuri näitä asioita ja kuinka paljon uuden aloittamisessa on kyse halusta, kuinka paljon välttämättömyydestä. Aloitettava uusi elämä kuitenkin on, ja nuorten maahanmuuttajien tukeminen siten, että he voisivat uskoa uuden elämänsä kantavan ja saisivat tämän myös kokea, on toiveenamme.

7 Tutkimusprosessin arviointia

Valitsimme tutkimuksemme aiheeksi jo suunnitteluvaiheen alussa nuoret aikuiset maahanmuuttajat. Olemme molemmat tutustuneet sosionomiopintojemme aikana maahanmuuttajiin sosiaalialan työn kohderyhmänä ja sitä kautta kiinnostuneet kotoutumisen prosessista. Aihepiiriin valinta tapahtui intuitiivisesti, mutta katsoessamme taaksepäin voimme huomata työharjoitteluidemme ja työelämän vaikutuksen valintaamme: olemme kumpikin kohdanneet sosionomiopintojemme aikana runsaasti juuri nuoria maahanmuuttajia. Heidän elämäntilanteensa, toiveensa ja huolensa kiinnostivat meitä. Paikallisesti nuorten työikäisten maahanmuuttajien kokemuksia ei ole kovinkaan laajasti tutkittu, ja omalla panokselamme halusimme kiinnittää huomiota tähän ryhmään Etelä-Karjalassa. Opintojen aikana saamamme yhteys Maahanmuuttopalveluihin toi työllemme varsinaisen fokuksen ja tilauksen – tutkimus asiakkaiden kokemuksista toisi lisää mahdollisuuksia palveluiden kehittämiseen. Maahanmuuttajatyön tuttuus meille molemmille ja ammatillinen kiinnostus monikulttuuriseen työhön helpotti työhön orientoitumista ja teki tutkimuksesta meille aidosti mielenkiintoisen.

Tutkimuskysymyksissämme käytämme sanaa kotoutuminen, mutta tarkoituksenamme oli samalla olla määrittelemättä ennalta, mitä onnistunut kotoutuminen on. Pyrkimyksemme välttää kotoutumiskäsitteen käyttöä haastatteluissa,

johti siihen, ettemme tulleet selvittäneeksi haastateltujen omia näkemyksiä termin sisällöistä. Haastateltujen oman ymmärryksen esille tuominen olisi avannut haastattelujen muuta sisältöä tavalla, joka nyt jäi saavuttamatta. Lähdimme tutkimuskysymysten asettelussa olettamuksesta, että haastateltavat näkevät kotoutumisen tavoitteenaan, mikä ei palvele taustateorian käyttämämme fenomenologian periaatteita. Tutkimuksessa jäi siis epähuomiossa ja käytettävissämme olleen ajan vuoksi käsittelemättä, millä tavalla haastateltavat itse asiassa ymmärtävät kotoutumisen ja kuinka tärkeänä he sitä pitävät, tai mikä on heidän mielestään riittävää kotoutumista. Varsinaisen kotoutumisen käsitteen määrittelemättömyydestä huolimatta voimme ymmärtää haastateltujen kertoneen kotoutumisestaan ja siihen vaikuttaneista tekijöistä kertomalla niistä kokemuksista, jotka pitävät sisällään asioita, joita he ovat oppineet, saavuttaneet, kohdanneet ja ihmetelleet Suomessa asuessaan. Tutkimuksen suunnitteluvaiheesta alkaen olimme kiinnostuneita myös nuorten aikuisten maahanmuuttajien tulevaisuuden toiveista. Toiveistaan kertoessaan haastatellut kertoivat samalla käsityksiään oman kotoutumisensa tulevaisuudesta. Tätä todistavat jokaisessa haastattelussa toistuvat tulevaisuuden tavoitteet: ajatus työpaikasta ja omasta roolista suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä.

Havaitsimme kotoutumisen monitahoiseksi tutkimuskohteeksi. Tutustuminen maahanmuuttajiin sosiaalialan työn tai harjoittelun kautta antaa kuvan vain joistakin maahanmuuttajan elämään liittyvistä tekijöistä. Virallisissa yhteyksissä puheenaiheina ovat yleensä työ, opiskelu ja raha. Vaikka asiakkaan tuen tarve muillakin kuin kotoutumisen virallisen määritelmän piiriin kuuluvilla alueilla tunnistettaisiin, mahdollisuudet varsinaiseen tuen antamiseen voivat olla rajalliset: esteiksi voivat nousta esimerkiksi ajan puute, vaikeus löytää keinoja asiakkaan tilanteen korjaamiseksi tai asiakkaan haluttomuus kertoa tuntemuksistaan. Tutkimuksemme kautta saimme mahdollisuuden ymmärtää kotoutumista Suomeen muuttaneiden henkilöiden omasta näkökulmasta. Kiinnitimme huomiota kotoutujan näkökulman ja virallisen kotoutumisen edistämisen näkökulman välisiin eroihin ja yhtäläisyyksiin. Osaltaan tavoitteet ovat samat, vaikka perusteluissa usein onkin eroja. Sekä haastattelemamme maahanmuuttajat että suomalainen kotouttamispolitiikka pitävät esimerkiksi työllistymistä hyvin tärkeänä. Kotoutujille työ näyttäytyy oman hyvän elämän ja turvallisuuden mahdollistajana, kun

taas virallisissa määrittelyissä ollaan kiinnostuneempia maahanmuuttajien suomalaiselle yhteiskunnalle tuomasta hyödystä (Virtanen 2010, 34) ja syrjäytymisen tuomien uhkien ehkäisystä (Myrskylä 2012, 4-5). Toisinaan kotoutujien todellisuus voi hukkaa kotoutumisen virallisten edellytysten alle, sillä opiskelu ja työllistyminen ovat vain osa ihmisen arkea ja elämää. Sopeutuminen uuteen ilmastoon ja kulttuuriin voi olla maahanmuuttajalle pitkä ja vaikea prosessi, jonka tukemiseen viranomaisilla ei välttämättä ole riittäviä edellytyksiä.

Maahanmuuttajien kanssa tehtävän sosiaalityön keskeiset sisällöt määräytyvät laissa. Lisäksi jokainen työntekijä vaikuttaa itse työnsä sisältöön, ja jokaisen asiakkaan yksilöllisen tilanteen tulisi määritellä se, mikä juuri hänen osaltaan työssä on olennaisinta. Maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamisesta kirjoittanut Minttu Rätty (2002) on listannut ammattilaisilta vaadittavia valmiuksia. Tällaisia ovat etenkin kulttuurinen sensitiivisyys, kyky kohdata ja kommunikoida kielivaikeuksista, näkemysristiriidoista ja vaikeista elämäntilanteista huolimatta, sekä tieto palvelujärjestelmästä ja omasta ympäristöstä. Sosiaalialalla kohdattavien maahanmuuttaja-asiakkaiden ongelmat voivat olla monitahoisia ja ympäristökyvytön vastaaman näihin ongelmiin, mikä voi puolestaan johtaa työntekijän voimattomuuden tunteeseen ja turhautumiseen (Rätty 2002, 210-211). Lisäksi on muistettava, etteivät asiakkaan ja työntekijän oletetut roolit asiakaspalvelutilanteessa ole maahanmuuttaja-asiakkaalle välttämättä entuudestaan tuttuja, mikä voi vaikeuttaa keskinäisen ymmärryksen löytymistä (Hammar-Suutari 2005, 112).

Tutkimuksemme kautta meille on entistä kirkkaammin selkiytynyt se, miten tärkeää jokaisen asiakkaan ainutlaatuisen elämäntilanteen tunnistaminen on. Haastatteluja tehdessämme huomasimme, että eräät avoimimmista ja elävöisimmistä kokemusten kuvauksista kerrottiin vasta, kun ennalta suunnittelemamme kysymykset oli jo kysyty ja sana oli vapaa. Myös asiakastyössä olisi oltava mahdollisuus antaa aikaa ja tilaa vapaalle sanalle, mielipiteiden ja kokemusten vaihdolle sen jälkeen, kuin rutiininomaiset kysymykset on jo käsitelty – siis tavoitella aitoa dialogista kohtaamista asiakkaan kanssa.

Opinnäytetyömme suunnittelua ja toteutusta ei voi kuvata yksinkertaiseksi ja nopeaksi prosessiksi. Sopivan näkökulman löytäminen ja uskallus toteuttaa tut-

kimus kummallekin ennestään melko tuntematonta teoreettista viitekehystä käyttäen veivät luonnollisesti aikansa. Jouduimme pohtimaan paljon myös sitä, mikä olisi paras tapa haastateltavien hankkimiseen ja kuinka monta henkilöä meidän tulisi vähintään haastatella. Ensimmäisen ongelman ratkaisussa saimme arvokasta apua Maahanmuuttajapalveluista. Tarkempi tutustuminen fenomenologiseen teoriaan puolestaan vähensi huoltamme siitä, ettei aineistomme olisi riittävän kattava – fenomenologiassa tärkeintä ei ole aineiston laajuus ja yleistettävyyys, vaan se, että tutkija löytää aineistosta tutkittavan kokemuksen ja pystyy sitä hyödyntämään. Tutkimuksen haastavimmaksi vaiheeksi nousi omassa työssämme haastattelujen toteuttaminen siten, ettemme ohjaisi haastateltavia vastauksissaan vastoin tutkimusmetodin ehtoja, mutta saisimme kuitenkin vastaukset esittämiimme kysymyksiin. Varsinaisten haastattelujen sujuvuuteen vaikutti varmasti paljon se, että osallistumisen vapaaehtoisuus tuotiin alusta lähtien vahvasti esille mahdollisille haastateltaville.

Noudattaaksemme fenomenologian periaatteita otimme omien ennakkoletustemme sulkeistamisen osaksi tutkimusprosessia. Pyrkimyksenä oli luopua aiemmille käsityksille ja oletuksille perustuvista ennako-odotuksista tutkimuksen tulosten suhteen. Sulkeistamisesta huolimatta ennako-odotusten täydellinen häivyttäminen ei ole mahdollista, ja huomasimme, että asiat, joita ei ole ennen kohdannut, yllättävät väistämättä enemmän kuin ne, joihin on tottunut.

Kahden haastatellun syvät yksinäisyyden kokemukset hätkähdyttivät meitä. Maahanmuuttajatyötä tekevänä viranomaisena työskentely tai edes osallistuminen maahanmuuttajille suunnattuun vertaistoimintaan eivät ole paljastaneet meille näitä kokemuksia, jotka haastateltujen kertomina avautuivat käsinkoskeltavan tosina. Myös yhden haastateltavan kertomus joutumisestaan rasistisen rikoksen uhriksi hämmensi meitä – jopa siinä määrin, ettemme ymmärtäneet kysyä, miten hän oli selvinnyt tapahtumasta henkisesti, ja oliko hän saanut sen käsittelyyn tukea lähipiiriltään tai esimerkiksi sosiaalialan ammattilaisilta.

Kolmas meitä yllättänyt seikka tutkimuksen tuloksissa oli oman menneisyyden vähäinen esiintyvyys haastateltujen puheessa. Oma lähtömaa tai henkilöhistoria eivät juuri esiintyneet haastateltujen kuvauksissa kokemuksistaan, vaikka tukikysymyksillä mahdollistimme myös näiden asioiden käsittelyn. Kodin merkitystä

maahanmuuttajien elämässä tutkinut Laura Huttunen (2001) kuvaa maahanmuuttajien elämäkerroista rakentuvan aineistonsa jakautuvan siten, että toiset sijoittavat lähes koko tarinansa lähtömaahan, kun taas toisten kertomus sijoittuu nykyhetkeen ja uuteen asuinmaahan. Lähtömaan unohtamiselle tai siitä vaikeutumiselle voi olla monia syitä, mutta näin tapahtuessa uuden asuinmaan merkitys kotina kuitenkin kasvaa. Onpa lähtömaan rooli maahanmuuttajan elämässä mikä tahansa, luo sen muistaminen ja siitä kertominen tietyllä tavalla tai sen unohtaminen ja siitä vaikeutuminen ne lähtöpisteet, joista suhdetta uuteen asuinmaahan ryhdytään työstämään. (Huttunen 2001, 333, 335.)

Tutkimuksemme ei olisi ollut mahdollinen tällaisenaan ilman Maahanmuuttopalveluiden työntekijöiden panosta sekä suunnitteluvaiheessa että haastattelujen järjestämisessä. Prosessin aikana koimme työelämän ohjauksen kannustavana. Saimme tutkimuksellemme raamit sekä tietoa ja tukea sitä tarvitessamme, mutta toisaalta saimme opiskelijoina työskennellä omatoimisesti ja valita tutkimuksen metodit ja toteutustavan itse.

Tutkimuksen analyysivaiheen aikana esille nousi monia aiheita, joihin olisi ollut kiinnostavaa paneutua tarkemmin. Esimerkiksi maahanmuuttajien oma ymmärrys kotoutumisen sisällöistä ja merkityksestä ansaitsisi tulla tutkituksi ja toimisi myös maahanmuuttajille suunnattuja kotouttamispalveluita tukevana tietona. Vuoropuhelua ja ymmärrystä sosiaalialan työntekijöiden ja asiakkaiden kesken voitaisiin lisätä tutkimalla esimerkiksi sitä, mitä yhtäläisyyksiä ja eroja työntekijöiden ja asiakkaiden kotoutumiskäsityksissä on.

Toinen tutkimisen arvoinen teema on nuorten aikuisten maahanmuuttajien kokemus yksinäisyys. Syvä yksinäisyyden kokemus voi olla lamauttava ja rajoittaa yksilön mahdollisuuksia toimia täysipainoisesti jokapäiväisessä elämässä. Maahanmuuttajilla yksinäisyyden kokemukset vaikuttavat sekä oman tutkimuksemme että muun tiedon valossa tavallisilta – olisikin kiinnostavaa tietää, kuinka yleisiä ja pitkäkestoisia nämä kokemukset ovat ja miten niistä selviydytään. Yksinäisyyden kokemus on varsin subjektiivinen, eikä sitä voida käden käänteessä ulkopuolisen toimesta poistaa. Olisi kuitenkin tärkeää tunnistaa maahanmuuttajien kokemus yksinäisyys ja etsiä heidän omista lähtökohdistaan toimivia ratkaisuja sen helpottamiseksi. Myös tutkimus nuorten aikuisten maahanmuuttajien

sosiaalisista verkostoista ja harrastuksista olisi tarpeellinen. Kotoutumiseen liittyvillä tutkimuksilla on usein virallinen leima ja tutkimukset liittyvät tavalla tai toisella opiskeluun tai työllistymiseen. Olisi kiinnostavaa saada lisää tietoa näiden teemojen ulkopuolelta, kuten siitä miten maahanmuuttajat viettävät vapaa-aikaansa, mitä kautta he toivoisivat tutustuvansa suomalaisiin ja millaisia voimavaroja heillä on arjessa selviytymiseen ja kuinka niitä voitaisiin ylläpitää ja kehittää entistä paremmin.

Kuviot

Kuvio 1. Vuonna 2011 myönnetyt oleskeluluvat hakuperusteittain, s. 6

Kuvio 2. Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset kansalaisuuksittain vuonna 2011, s. 7

Kuvio 3. Ulkomaan kansalaiset Etelä-Karjalassa iän mukaan vuonna 2011, s. 9

Kuvio 4. Merkitysverkostojen teemajaottelu, s. 38

Kuvio 5. Yksilöiden kokemukset kotoutumista edistävästä ja estävästä tekijöistä mainintakertojen mukaan, s. 39

Kuvio 6. Kotoutumiseen vaikuttavien yhteisten tekijöiden määrällinen suhde, s. 41

Lähteet

Aaltola, J. 2001. Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 10-25.

Berry, J.W., Liebkind, K., Phinney, D. & Vedder, P. 2006. The Acculturation Experience. Attitudes, Identities and Behaviours of Immigrant Youth. Teoksessa Berry, J.W., Phinney, J. S., Sam, D. L. & Vedder, P. (toim.) Immigrant Youth in Cultural Transition. Acculturation, Identity and Adaptation Across National Contexts. London: Lawrence Erlbaum Associates, 71-116.

Djhangir, S., Laitinen, K. & Makkonen, E. (toim.) 2003. Cultures in Contact. Discussions with immigrants living in Joensuu. Sosiologian raportteja. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Ekberg-Kontula, P. 2000. Toimettomuus tylsistää. Pääkaupunkiseudulla asuvat afrikkalaiset maahanmuuttajanaiset ja heidän näkemyksensä koulutuksesta ja työllistymisestä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 16-18, 21.

Etelä-Karjalan Liitto. 2008. Muu maa mustikka? Maahanmuuttajat Etelä-Karjalassa, 8, 10, 12, 28.

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden strategia vuosille 2010-2013. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden strategia vuosille 2010-2013. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden strategia vuosille 2010-2013. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden strategia vuosille 2010-2013. <http://www.eksote.fi/LiiteTiedostoNayta.asb?DokumenttiID=7550&TauluNimi=Ti edote&NakymaID=8&TiedoteID=4692> (Luettu 24.3.2012.)

Forsander, A. 2001. Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa Forsander, A., Ekholm, E., Hautaniemi, P. Ali, A., Alitolppa-Niitamo, A., Kyntäjä, E., & Cuong, N. Q. (toim.) Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia-kustannus, 31-56.

Forsander, A. 2002. Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos, 73-74.

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006, 17. http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/mamu_ohjelma19102006.pdf (Luettu 28.3.2012)

Hallitusohjelma 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston kanslia, 28, 30. <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf> (Luettu 26.3.2012.)

Hammar-Suutari, S. 2005. Kulttuurien väliset asiakaspalvelutilanteet viranomaistyössä. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.) Kulttuurien välinen työ. Helsinki: Edita Prima Oy, 111-121.

Harinen, P. & Niemelä, H. 2005. Nuorten maahanmuuttajan elämää ja kokemuksia. Teoksessa Paananen, S. (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 157-171.

Harinen, P. & Ronkainen, J. 2010. ”Uusi tuuli puhaltaa, painaa pilviin juuret”. Monikulttuuriset nuoret ja kulttuurisen erilaisuuden puolustus. Teoksessa Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.) Maahanmuuttajasukupolvet. Helsinki: SKS, 273-290.

Honkasalo, V. 2003. Voiko jäsenyyttä valita? Nuorten maahanmuuttajien tulkin-
toja suomalaisuudesta ja rasismista. Teoksessa Harinen, P. (toim.) Kamppeiluja
jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuor-
isotutkimusverkosto, 158-189.

Honkasalo, V. 2007. Nimeämisiä. Kolumni. Yhteiset lapsemme, 3/2007. Verkko-
julkaisu <http://www.yhteisetlapsemme.fi/kolumni-veronika-honkasalo.html> (Luet-
tu 29.3.2012.)

Huttunen, L. 2001. Kotona, matkalla, maanpaossa. Kodin merkitykset maahan-
muuttajien omaelämänkerroissa. SKS: Helsinki, 17, 333, 335.

Huttunen, L. 2004. Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginali-
soiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Jokinen,
A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kult-
tuurisissa marginaaleissa. Helsinki: Gaudeamus, 134–154.

Härkönen, Johanna. Lappeenrannan teknillinen yliopiston kansainvälisten asi-
oiden sihteeri. Sähköpostikeskustelu, 30.3.2012.

Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. 2004. Johdanto: neuvottelu marginaali-
en kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen, A., Huttunen, L. ja Kulmala, A.
(toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Tam-
merpaino: Tampere, 9-19.

Judén-Tupakka, S. 2007. Askelia fenomenologiseen analyysiin. Teoksessa Syr-
jäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V-M. (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen
analyysiin. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 62-90.

Kawani, I. 2010. Kotoutumiskoulutuksen vaikuttavuus maahanmuuttajien so-
peutumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Tampereen yliopisto, kasvatustie-
teiden tiedekunta. Pro gradu –tutkielma.

Kapylova, P. 2011. Yksinäisyys vieraassa maassa. Teoksessa Heiskanen, T. &
Saaristo, L. (toim.) Kaiken keskellä yksin. Yksinäisyyden syyt, seurauksen ja
hallintakeinot. Jyväskylä: PS-Kustannus, 121-129.

Katisko, M. 2011. Kansalaisuus työyhteisön arjessa. Maahanmuuttajien kerto-
muksia työelämästä. Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Sosiaalitieteiden laitoksen
julkaisuja 2011:9. Helsinki: Unigrafia.

Kotouttamisen tärkeimmät toimijat. 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön verkkosi-
vut. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4627> (Luettu 2.1.2012.)

Kotouttamisen vaikuttavuus ja mittaaminen – projekti. 2007. Työministeriö. Accentura.
http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/kotouttamisen_vaikuttavuus_rap.pdf (Luettu 28.3.2011.)

Kuronen, I. & Savuaho, T. 2006. ”Minä valitsin uusi elämä” Kontakti-projektin maahanmuuttaja-asiakkaiden tarinoita kotoutumisesta ja viranomaisten kokemuksia maahanmuuttajatyöstä. Mikkeli: Oswald-Interkopia Oy.

Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 26-43.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Lappeenrannan seudun maahanmuutto-ohjelma 2008-2015. Lappeenrannan kaupunginkanslian julkaisuja 2008:2.
<http://www.eksote.fi/LiiteTiedostoNayta.asb?DokumenttiID=5339&TauluNimi=Ti edote&NakymalD=6&TiedoteID=4698> (Luettu 19.1.2012.)

Latomaa, T. 2008. Ymmärtävä psykologia: Psykologia rekonstruktivisena tieteenä. Teoksessa Virtanen, P. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 17-88.

Lehtomaa, M. 2008. Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi, ymmärtäminen. Teoksessa Virtanen, P. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 163-194.

Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Tampere: Gaudeamus, 57, 286, 288.

Maahanmuuttajien kotouttaminen 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön verkkosivut. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4626> (Luettu 1.2.2012.)

Maahanmuuttajien palvelut 2012. Työ- ja elinkeinotoimiston verkkosivut. http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/04_maahanmuuttajien_palvelut/index.jsp (Luettu 31.1.2012.)

Maahanmuuttovirasto 2012a. Oleskeluluvat vuonna 2011. Tilastokatsaus 2011/3.
http://www.migri.fi/download/31526_Tilastokatsaus_2011_mamu_VALMIS.pdf (Luettu 9.3.2012.)

Maahanmuuttovirasto 2012b. Turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2011. Tilastokatsaus 2011/3.
http://www.migri.fi/download/31527_Tilastokatsaus_2011_tupa_VALMIS.pdf (Luettu 9.3.2012.)

Maahanmuuttovirasto 2012c. Maahanmuuttoasioiden vastuunjako.
http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/maahanmuuttoasioiden_vastuunjako (Luettu 10.3.2012.)

Maahanmuuttovirasto 2012d. Työskentely Suomessa.
http://migri.fi/tyoskentely_suomessa (Luettu 11.4.2012)

MaTTi-projekti – toimenpiteitä avaava hankesuunnitelma 14.2.2012. Julkaisu-
maton.

Miettinen, T., Pulkkinen, S. & Taipale, J. 2010. Fenomenologian ydinkysymyk-
siä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 9, 14.

Monimuotoinen kunta – elinvoimainen kunta. Suomen Kuntaliiton maahanmuut-
topoliittiset linjaukset. 2010. Kuntaliitto. 10-12, 16.
[http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/ae/maahanmuutto/Documents/Kun-
taliiton%20maahanmuuttopoliittiset%20linjaukset.pdf](http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/ae/maahanmuutto/Documents/Kun-
taliiton%20maahanmuuttopoliittiset%20linjaukset.pdf) (Luettu 11.2.2012.)

Myrskylä, P. 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän
Valtuuskunnan raportti, 2, 4-5.
<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> (Luettu
24.3.2012.)

Niemelä, P. 2003. Elämänvaiheisiin liittyvä turvattomuus. Tutkimus tyypillisistä
turvattomuuden kokemuksista elämän eri vaiheissa. Teoksessa Laitinen M. &
Pohjola, A. (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-Kustannus, 88-
91.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I.
2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro Oy, 161.

Osaava ja luova Suomi. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus.
2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja
2010:15, 21.
[http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okm15.pdf?
lang=fi](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okm15.pdf?lang=fi) (Luettu 20.1.2012.)

Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset 2009. Opetusministeriö.
Opetusministeriön julkaisuja 2009:48, 26.
[http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm48.pdf?
lang=fi](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm48.pdf?lang=fi) (Luettu 20.1.2012.)

Paananen, S. 2005. Maahanmuuttajien integrointi: vaikea ja ristiriitainen hanke.
Teoksessa Paananen, S. (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsin-
ki: Tilastokeskus, 173-180.

Pehkonen, A. 2006. Maahanmuuttajan kotikunta. Helsinki: Kunnallisalan kehittä-
missäätiö.

Perhoniemi, R. & Jasinskaja-Lahti, I. 2006. Maahanmuuttajien kotoutuminen
pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus vuosilta 1997-2004. Helsinki: Helsingin
kaupungin hankintakeskus, 38-44, 74-75.

Perttula, J. 2008. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Virtanen, P. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 116-162.

Perttula, J. & Latomaa, T. 2008. Saatteeksi. Teoksessa Virtanen, P. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 9-16.

Pitkänen, P. 2006. Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita Prima Oy, 20.

Pulkkinen, S. 2010. Husserlin fenomenologinen menetelmä. Teoksessa Miettinen, T., Pulkkinen, S. & Taipale, J. Fenomenologian ydinkysymyksiä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 25-44.

Rauhala, L. 2005. Ihminen kulttuurissa ja kulttuuri ihmisessä. Helsinki: Yliopistopaino, 107.

Ruusunen, M. 1998. Maahanmuuttajat Suomessa ja heidän integroituminen yhteiskuntaan. Sisäasiainministeriö. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä, 17.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi, 66, 114, 116, 210-211.

Salonen, T. 2008. Filosofian sana ja konseptit. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 184.

Sugandi, Y. 2003. Self-conflict management and social change. Teoksessa Djihangir, S., Laitinen, K. & Makkonen, E. (toim.) Cultures in Contact. Discussions with immigrants living in Joensuu. Sosiologian raportteja. Joensuu: Joensuun yliopisto, 70-78.

Suokonautio, J. 2008. Palapelin palat paikoilleen. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Jyväskylän yliopisto. Lisensiaatintyö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Svala, A. 2006. Maahanmuuttajien tulevaisuuskuvat. Joensuun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Taustatiedote uudesta kotoutumislaki 2011. Uusi kotoutumislaki: Suomeen muuton alkuvaiheen ohjausta parannetaan. Sisäasiainministeriön tiedote. Maahanmuutto-osasto.
[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/5bad03a08cf60ecac22578fe003c9b70/\\$file/fact_sheet_kotolaki_1_9_2011.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/5bad03a08cf60ecac22578fe003c9b70/$file/fact_sheet_kotolaki_1_9_2011.pdf) (Luettu 1.2.2012.)

Tiedote kotouttamisohjelmasta. 2011. Uudenlainen ohjelma kotoutumisen tehostamiseksi vireille. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 9.9.2011.
http://www.tem.fi/index.phtml?105033_m=103779&s=4760 (Luettu 10.3.2012.)

Tiedote Maahanmuuton tulevaisuus 2020 –strategiasta. 2011. Maahanmuuton tulevaisuus 2020-strategian valmistelu käynnistyy. Sisäasiainministeriön tiedote

21.12.2011.

<http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=347275> (Luettu 10.3.2012.)

Tilastokeskus 2012. Suomen virallinen tilasto. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/index.html> (Luettu 16.3.2012.)

Vaattovaara, M., Vilkama, K., Yousfi, S., Dhalmann, H. & Kauppinen, T. M. 2010. Contextualising ethnic residential segregation in Finland. Teoksessa Andersson, R., Dhalmann, H., Holmqvist, E., Kauppinen, T. M., Magnusson Turner, L., Skifter Andersen, H., Söholt, S., Vaattovaara, M., Vilkama, K., Wessel, T. & Yousfi, S. Immigration, Housing and Segregation in the Nordic Welfare States. Helsinki: Helsinki University Print, 195-264.

Vilka, M. 1992. Maurice Merleau-Ponty ja fenomenologinen kenttäteoria. Teoksessa Varto, J. (toim.) Fenomenologinen vuosikirja 1992. Tampere: Tampereen yliopiston jäljennepalvelu, 21-75.

Virtanen, M. 2010. EU:n maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Horttanainen, E. & Wikman-Immonen, E. (toim.) Kunnat kansainvälisen maahanmuuttopolitiikan toteuttajina. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 31-37. <http://shop.kunnat.net/uploads/p20100929141324518.pdf> (Luettu 29.3.2012.)

Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. 2006. Martikainen, T. (toim.) Helsinki: SKS.

Ylä-Jussila, Anna Maria. Saimaan ammattikorkeakoulun opintopäällikkö. Puhe-linkeskustelu, 28.3.2012.

Suostumuslomake antamieni tietojen käytöstä

Haastateltavan nimi _____

Kotikunta _____

Syntymävuosi _____

Haastattelun päivämäärä _____

Suostun siihen, että tässä haastattelussa kertomiani tietoja voidaan käyttää Saimaan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyön aineistona. Opinnäytetyön aiheena ovat nuorten aikuisten kotoutumiskokemukset. Kaikki antamani tieto käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti.

Hyväksyn, että haastatteluni nauhoitetaan, jotta tutkimuksen tekijät voivat jälkeenpäin kirjata, mitä olen sanonut. Haastattelun ääninauhaa eivät saa kuunnella muut kuin haastattelussa läsnä olleet tutkimuksen tekijät. Ääninauhat hävitetään tämän tutkimuksen valmistuttua.

Ymmärrän, että voin missä vaiheessa tahansa keskeyttää haastattelun tai kieltää antamieni tietojen käytön syytä ilmoittamatta. Haastattelusta tai tietojen käytöstä kieltäytyminen ei vaikuta asemaani Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden Maahanmuuttopalveluiden asiakkaana.

Paikka _____

Allekirjoitus _____

Päivämäärä _____

Nimenselvennys _____

Haastattelun kulku:

1. Itsemme ja aiheen esittely, roolimme opiskelijoina.
Mitä aiomme kysyä ja miten haastattelumateriaalia tullaan käyttämään, mikä on lopputulos. Luottamuksellisuus.
2. Suostumuslomakkeen kääntäminen.
Haastateltavan perustiedot: ikä, lähtömaa, kotikunta, miten kauan on asunut Suomessa.
3. Mitkä asiat ovat auttaneet elämääsi Suomessa?
Mitkä asiat tai ihmiset ovat auttaneet sinua rakentamaan elämää Suomessa? Mitkä asiat tai ihmiset ovat tehneet elämäsi helpommaksi? Mitkä omat ominaisuutesi, piirteesi tai vahvuutesi ovat auttaneet sinua? Onko omassa taustassasi jotain, mikä on helpottanut sopeutumistasi uuteen maahan?
Mitkä asiat Suomeen asettumisessa ovat tuntuneet helpoilta tai mikä on sujunut hyvin?
4. Mitkä asiat ovat olleet vaikeita Suomessa?
Mihin asioihin on ollut vaikeaa tottua Suomessa?
Oletko kohdannut ikäviä yllätyksiä täällä?
5. Millaiseksi toivot oman elämäsi viiden vuoden kuluttua?
Ketkä ihmiset tai mitkä asiat ovat voineet vaikuttaa tähän toivomaasi tilanteeseen?
Mitkä omat vahvuutesi tai ominaisuutesi auttavat sinua kohti toivomaasi elämäntilannetta?
6. Vapaa sana.